

Ціна: 40 центів.

НОВІ ДНІ

• NOWI DNI •

УНІВЕРСАЛЬНИЙ ІЛЮСТРОВАННИЙ МІСЯЧНИК

РІК V

ЛИСТОПАД — 1954 — NOVEMBER

Ч. 58

У ЦЬОМУ ЧИСЛІ ЧИТАЙТЕ:

Веретенченко О. — Дві поезії	1
Клен Юрій — Плачі Єремії, поезії	2
Багрянний Іван — Данко Шигимага, роман, уривок ..	4
Риндик Степан — Закордонна делегація, повість ..	8
Головко Юрій — Помер Володимир Пірадов	12
Малишко Андрій — Із "Книги братів", поезії	13
Боднарчук Іван — На вулиці диваків, оповідання ..	14
Любченко Аркадій — Шоденник	16
Сосновський М. — На вирішальному етапі світової революції	21
Брайчевська Алла — Древній Переяслав	23
Волиняк П. — Переяслав-Хмельницький сьогодні ..	24
Грушвицький І. — Жень-шень	25
Петрова Є. — Кам'яна могила	27
Чаплєнко В. — Дещо про "Нариси з теорії літератури" І. Кошелівця	27

Рецензії. Нотатки. Ілюстрації.

На першій сторінці обкладинки: Митрополит львівський і всієї Галичини — **Андрій Шептицький**.
(3 нагоди роковин з дня смерті)

У НАСТУПНОМУ ЧИСЛІ ЧИТАЙТЕ:

Проф. Ю. Шерех — Між минулим і нічим ("Золота грамота" Ю. Лободовського). **В. Павловський** — Василь Кричевський (стаття ілюстрована працями В. Кричевського).

ВЕЧІР ПАМ'ЯТИ ЮРІЯ КЛЕНА

Заходами Товариства Прихильників Видання Творів Юрія Клена в Торонті підготовляється вечір, присвячений сьомій річниці з дня смерті Юрія Клена.

Вечір відбудеться 13 листопада 1954 р. у залі Української Православної Громади 400 Бетирст вул., о 8-й год. вечора. Головною точкою програми буде виступ (вперше в Канаді) поета Євгена Маланюка. Також виступить з короткою доповіддю д-р Юрій Русов. У мистецькій частині вечора буде прочитано ряд неопублікованих ще уривків з поеми "Попіл імперій".

Дохід з імпрези призначений на видання творів Юрія Клена.

"НОВІ ДНІ"

Універсальний ілюстрований місячник. Видає в-во "Нові Дні", головний редактор — Петро Волиняк.

Умови передплати:

Канада — річна: \$ 3.00, піврічна: \$ 1.75.

США — річна: \$3.50 американських, піврічна: \$2.00 американських

ЗМІНА АДРЕСИ: 10 центів (можна канадійськими поштовими марками).

Замовлення і гроші слати на адресу:

NOWI DNI
Box 452, Term. "A"
Toronto, Ontario, Canada.

НАШІ ЗАКОРДОННІ ПРЕДСТАВНИЦТВА:

A. Bondarenko, 123 Notting Hill Gate, London, W. 11. England

Передплата в Англії: річна — 1½ фунта.

S. KRYWOLAP

Box 1586 M

G. P. O. ADELAIDE

South Australia

Передплата в Австралії: річна 1½ фунти.

В Аргентині: "Peremoha"
25 de Mayo 479 (26)
Buenos Aires,
Argentina.

Передплата в Аргентині: річна — 25 пезів, піврічна — 15 пезів.

"Nowi Dni", a Ukrainian Monthly. Editor: Petro Wolyniak.

Address: Nowi Dni, Box 452. Term "A". Toronto, Ont., Canada

Authorized as second class mail, Post Office Dept., Ottawa. Printed by: The Basilian Press.

ЗАСНОВАНО "ТОВАРИСТВО ПРИХИЛЬНИКІВ ВИДАННЯ ТВОРІВ ЮРІЯ КЛЕНА"

14 жовтня ц. р. в Торонті відбулися збори громадян з метою обмірковувати потребу видання літературної спадщини відомого поета Юрія Клена. Збори схвалили постанову про створення "Товариства прихильників видання творів Юрія Клена" та "Фундації ім. Юрія Клена".

Згідно зі схваленим організаційним правильником передбачається реєстрація членів-фундаторів, членські внески яких становитимуть основний фонд, який уможливить початок видання творів Ю. Клена. Висота членських внесків: 25.00 дол. для звичайних членів і від 100.00 дол. для членів-добродіїв. Прізвища останніх будуть відмічені у виданих книжках.

Членські внески треба практично розглядати як **передплату** на твори Юрія Клена, бо кожний член, який вплатив внесок, одержить **безкоштовно** твори Юрія Клена. За пляном видавничої комісії появиться в цілому шість (6) томів, по 350 сторінок кожний.

У всіх справах, що стосуються "Т-ва Прихильників Видання Творів Ю. Клена" та "Фундації ім. Ю. Клена" можна дістати інформації, пишучи на адресу:

Y. KLEN FOUNDATION

282 St. Clarens Ave., Toronto, Ont., Canada.

Нашим представником на Німеччину є:

P. Domtschenko,

(24a) Lubeck, Germany, Vorwerkerstr. 103
Baracke 10/6a.

У п. П. Домченка можна набути журнал і всі наші видання. **Редакція**

Л. ЛУНСЬКИЙ ОКУЛІСТ

Екзамінуємо очі, добираємо окуляри на різні недомогання очей, нервовість і болі голови.

Говоримо по-українськи

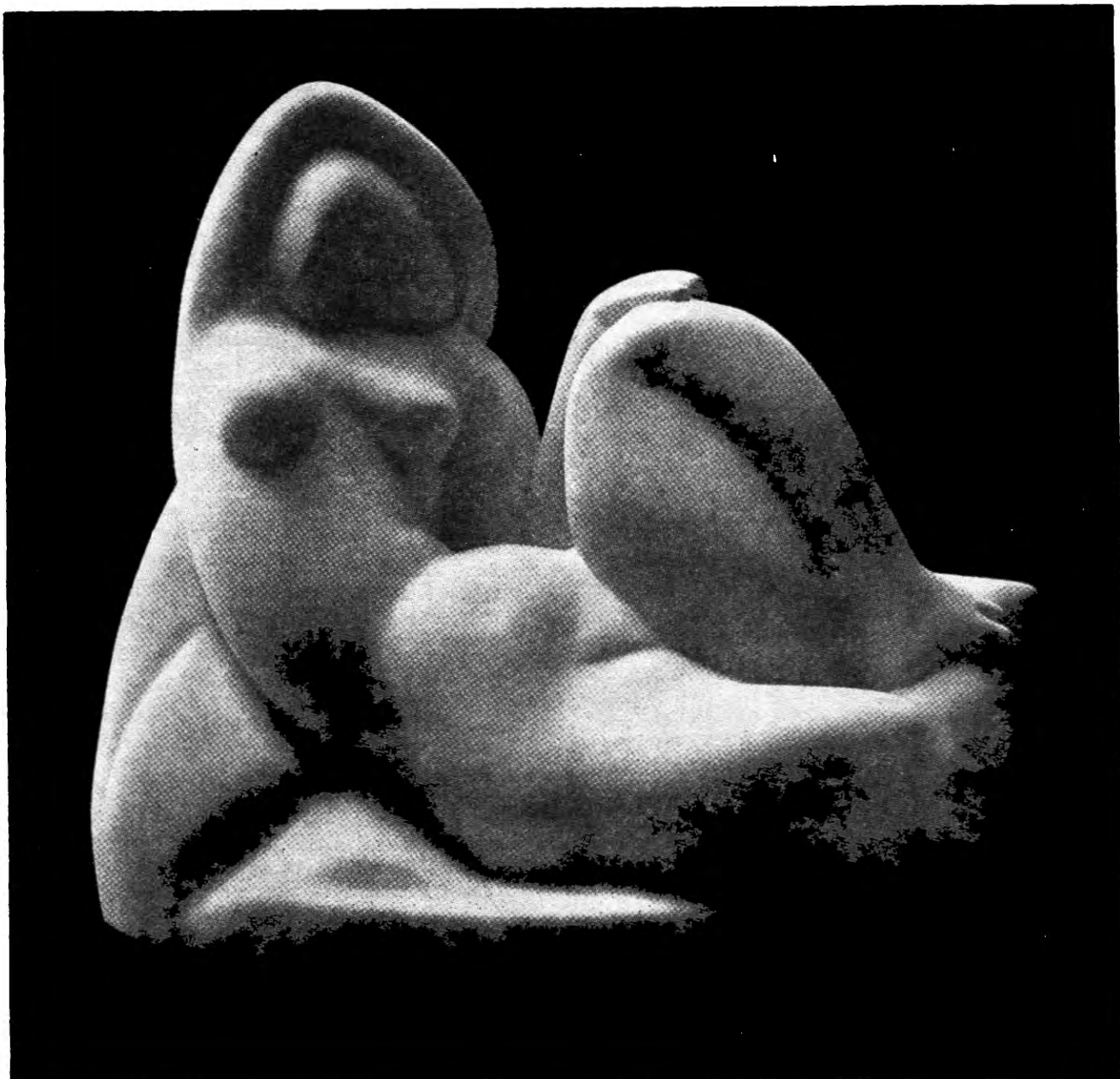
470 College St. — WA 1-3924

**"ПАХНЕ МЕДОМ І ЖИТ-
НІМ ХЛІБОМ — ДРЕВНІМИ
ЗАПАХАМИ РІДНОЇ ЗЕМ-
ЛІ".** Так говорить письменник Волошин

Якщо хочете пригадати свою батьківську хату і її запахи, то купуйте хліб, булки, всяке печиво тільки з української пекарні

Dempster's Bread Ltd.
1166-1168 Dundas St. W.
Toronto

Телефон: LO 1196

О. Архіпенко. Жінка на спочинку, мармур. З нагоди 50-ліття О. Архіпенка і 110-ї виставки його творів у Нью Йорку.

Олекса ВЕРЕТЕНЧЕНКО

**
*

Війна проходить мимо —
На смерть жене полки —
Єднаючи незримо
Народи і віки.

Хтось падає з криком — слава!
Когось ведуть під мур.
Яка ж бо ти кривава,
Дифузіє культур!

У спаленій Кореї
Вмирає бідних рать.
О, дайте їм ідеї,
Щоб більше убивать!

А ви б так мирно спали —
Ні щастя, ні тривоги —
Жили б собі й не знали,
Що є на світі Бог.

**
*

Мій голос туди не дійде
З країни Великих Озер.
Заобрійні краєвиди
Пригадую і тепер:
Долини — степи — і небо —
І верби над просинню рік..

Невже ж я чужий для тебе,
О, рідна моя навік!

ПЛАЧІ ЄРЕМІЇ

(З поеми "ПОПІЛ ІМПЕРІЇ" частина IV.)

1.

Мізок ятриться й палає.
Хто мені
загасити там здолає
спомини?
Нас вінчав Господь роками
світлими.
Мов тумани над ланами,
квітлими.
Знав я благодать Господню
ранками.
Стогне степ тепер холодний
танками.
Невблаганно сонце сушить
дні мої;
мов скажена мідь у душі
грімає.
Всі поля серпами гніву
скошено.
Всі шляхи в кривавій зливі
зрошено.
Серце крукам на поталу
кидаю.
Чорну кров мою шакалам
видою.
Жмуттям, як траву, волосся
вирву я.
Стаю чорне безколосья
прірвою.

2.

Прорік Господь
моїми спраглими вустами:
не Я блисну, мов меч, над вами,
щоб вас збороть.
На простір площ,
на міст проспекти гомінливі
не Я проллю в правдивім гніві
сірчаний дощ.

Не землетрус
розчачне вам бездонну прірву.
Не янгол, як траву, вас вирве,
як м'яса кус.
Змертвів ваш дух.
Нікчемним розумом великі,
душею й серцем ви каліки,
збрід недолуг..
А ваших рук
діла нащадкам непотрібні:
повиті димом бомб, безхлібні
сторіччя мук.
Мов дітваки,
що їм вогнем невільно гратись,
з богами зважились рівнятись.
Пождїть віки!
Меткі на сприт,
своїми власними руками
себе понищите ви самі.
Ваш рід обрид.
Не від долонь
Господніх, мудрі, пропадете:
на себе з хмар самі проллете
жеркий вогонь.
Тоді візьму
трубу і витрублю зі світла
нову породу, щоб розквітла
кущем диму.

3.

Мої руки, як веселі птиці,
прилітали на поля
золотої, стиглої пшениці,
і раділа їм земля.
Мої руки, мов чайки ті білі,
опускались на маяк,
а тепер, мов птиці ошалілі,
спокій не знайдуть ніяк.
Крильми б'ють, літають у нестямі
з довгим зойком день і ніч
у спустілім і бездахім храмі,
де росте трава і гич.
Мої світлі руки голубами
залітали в височінь,
а тепер вони нетопирями
все летять у тінь.
Мої руки світ благословляли
на життя і мудрий чин;
хай вони б мені тепер пов'яли,
як по літі зельний крин.

4.

Усім гаряча спрага горло сушить:
спалити все на попіл,
загинуті в потопі!
В яких дощах омиете ви душу?
Хто це сказав, що створено людину
по образу Господню?
Ні, в темряві безплідній
її диявол замісив із глини.
Хто це сказав, що плоть людська ожила,
надхнена Божим вітром?
О ні, диявол хитрий
їй вихорем нап'яв жаги вітрила.

І мчить вона у пориві сліпому,
де їй рокохнуть труби,
крізь чорну смерть і згубу,
до обрив нових — у невідоме.
Скормуй, о Боже, лет її угору.
у чисті височини,
бо час, мов срібло рине
з Твоєї шати в темряві простори.

5.

Ти гадаєш: то мій рот реве,
вивергаючи хулу і племінь?
Ні, в мізку, мов птиця, б'ється спомин,
пересохла горлю спрага реве.
Але слово, дике, як відчай,
слово те не родиться у ньому.
Переліч душі моєї зломив
і шукай там мого болю край.
Кублиться у серці він, мов гад,
не знайде тепер до вуст дороги:
тільки стане десь коло порогу
і повернеться назад.
Ні, то вніє і реве, мов заір,
на шпилі найвищої ципреси
мое серце і прокляту месу
посилає у простір.

6.

Мій дух блукає сірим вовком
серед румовищ міст.
О, хто збудує й акриє шовком
нам у майбутнє міст?
Мій голос носить совою
поміж спустілих хат.
Хто припливе сюди сагою
у саяві світлих шат?
Мої думки всі кажанами
літають між руїн.
О, хто ударить десь над нами

потужно в злотий дзвін?
Мої страхи нічні шурами
шугають у дірах.
Хто виведе нас манівцями
на непочатий шлях?
В пустелях міст я вию вовком.
В повітрі пtiчий свист.
Будуймо, криймо злотим шовком
вузький в майбутнє міст.

7.

Проклинаю віщий і пророчий,
посланий від Бога дар.
Все, що громом в віддалі гуркоче,
всю грозу незримих кар,
що століттями десь наростала
і в печерах гір гула,
клекіт, ледве стримуваний, шалу
вітер чорного крила,
— все в моїх глибинах потаємних
віддавалось, як луна.
В скаргах і погрозах надаремних
все я вичерпав до дня.
Побратавшись між руїн зі псами,
поріднившись з кодлом сов,
вивши на пожарищах ночами,
прагну славити любов,
захотів тепер благовістити
людям про новий едем.
Але сиплються метеорити
сторозпаленим дощем.
Знов погрози, вихорі і крики
в мозок мій луною б'ють,
вже клеочуть стоязико
в горлі, полум'ям гудуть.
Знову з нього точаться потоком,
щоби повинно рости,
вдруге водами страшного року
заливаючи світи.

Юрій Клен. 30 жовтня ц. р. минає 7 років з дня смерті визначного поета нашої доби, Юрія Клена (Освальда Бурггардта), що разом з М. Зеровим, М. Рильським, П. Филиповичем та М. Драй-Хмарою складав п'ятірне гроно" київських неоклясиків — відому в 20-их роках мистецьку групу, що була нещадно розгромлена урядовими чинниками за свої неспівзвучні з більшовицькою ідеологією літературні позиції. М. Зеров і П. Филипович загинули на Соловках, М. Драй-Хмара — на Колимі, живе лиш М. Рильський, якому, за словами Клена, "чиясь рука здавила спів у горлі". Юрій Клен, під час першої війни, відбув заслання на Архангельщині, а потім, в 1930 р., завдяки німецькому походженню йому вдалось виїхати закордон. Помер Ю. Клен 1947 р. в Німеччині.

Під час перебування в Україні Ю. Клен (проф. О. Бурггардт) виявив себе переважно в ділянці літературознавства, як викладач у середніх і вищих школах, а також як редактор і перекладач. За його редакцією вийшло багато вартісних видань, зокрема переклади з німецьких та французьких письменників та повна збірка творів Джека Лондона. Ряд цікавих видавничих

задумів не вдалося зреалізувати через часті арешти серед українських письменників, зокрема серед неоклясиків.

На еміграції Клен активно включається в літературне життя, друкуючи свої твори у львівських і празьких журналах, та остаточно сформується як оригінальний поет. 1943 р. в Празі вийшла збірка його поезій "Каравели", що заслужено вважається одною з кращих поетичних збірок на еміграції. Значне місце в його творчому доробку займає також поема "Прокляті роки" (про роки голоду в Україні), що силою обвинувачення більшовизму, силою гнівного патосу, перевищує все, написане Кленом, за винятком хіба деяких місць з його останнього, на жаль, незакінченого твору — поеми "Попіл імперій". Цю поему, що зображує українську дійсність між двома світовими війнами, Клен писав у останні роки свого життя — 1944-1947. Досі в пресі були опубліковані лише уривки з "Попелу імперій" — але й з них можна бачити, який монументальний твір дав нашій літературі Юрій Клен, скільки праці й хисту вклала ця винятково скромна, шляхетна людина в скарбницю нашої культури.

Редакція

Данко Шигимага

(Розділ з книги “Буйний вітер”, з 1-го тому, “Маруся Богуславка”)

“Ш-ш-що ж ти?.. Ш-ш-що ж ти?!” — шумить сосна угорі. — “Ш-ш-що ж ти?!”

Шумить, ніби докоряє, ніби хоче відібрати знахідку щоб не дивилася, щоб не підглядала чужого. Стривожена Ата озирається навкруги, — може справді негарно, що вона зазирає в цю книжечку. Навкруги нікого — тільки вона та бентежна сосна, трохи обчухрана й покручена вітрами на голім пагорбі, над урвищем, аж наче нагнулася й розставила віти, підглядає, захищає, хоче відійняти... Ата не втримується й знову розкриває книжечку, не книжечку — чийсь зошит знайдений у прим'ятій траві, списаний дрібним акуратним письмом, — розкриває й прикидає очима й усім серцем до дивних рядків:

“Я люблю Тебе безумно!..

„Якщо я люблю Тебе безумно, то суть не в Тобі, а суть у Мені. Не тому я закоханий у Тебе, що Ти гарна, гарніша від усіх, а тому я закоханий у Тебе і Ти гарніша від усіх, що в мене кипить кров і серце б'ється пружно... Як я стану старий, а Ти з'явишся до мене така сама прекрасна і юна — я вже не любитиму Тебе, бо не буду на те здібен, бо погасну... Отже, суть не в Тобі, а суть у Мені...”

Ата береться полум'ям, відчуває, що вона вся червоніє від хвилювання. Їй чомусь видається, що цей зошит, оправлений у тверді коленкорові палітурки і списаний пильним письмом, належить йому, що це він загубив його тут. Бо хто ще міг загубити власне серце отак десь у бур'яні? Хто ще такий розгублений і неприємний? Напевне він... Це так, як з тими ескізами! Тут теж є малюнки — вони вкривають поля й палітурки, хаотичні, химерні, але талановитою рукою шкідовані, і це підтверджує здогад — це він!

Ата закриває книжечку, кладе на траву й схвильовано дивиться просто себе, ген на далекі луки й пагорби, заткані блакитним димком, дивиться, а серце тріпотить, збентежене написаним... “Я люблю Тебе безумно!.. Я люблю Тебе безумно!..”

Байдуже, що за цими словами йде егоїстичне самоствердження й до певної міри заперечення об'єкту, в який він “безумно закоханий”, неважно. Але ж він “безумно закоханий!” Ата хвилюється, дивиться на книжечку скося й знову тягнеться до неї рукою... А сосна шумить, протестує: — “Ну, ш-ш-що ж ти! Ш-ш-що ж ти?!” Та ну, ш-ш-що ж ти!..” Ата відводить руку й дивиться вгору, як злочинця. Угорі гойдаються віти й шумить бурун шпильок... Але то не до неї! Пустотливий вітерець налітає з луку, гойдає віти, пестить, голубить сизо-зелені, коротко стрижені коси, обцілює радісно золотаві плями на раменах і сосна, полонена до краю, відбивається від нього зблизилею, удавано сердито:

— “О! Ш-ш-що ж ти! Та ну, ш-ш-що ж ти!..” — ніби соромиться свідка що внизу.

Ата бере книжечку й кладе її на коліна, пиль-

но й жадібно оглядає кругом, — жадного напису, жадного натяку чия вона, жадної помітки, що прозраджувала б її власника. І на титулі жадного такого знаку, лише дата — “1941 рік”. І все. Ата швидко її перелистує... Засмальцьований зошит списаний то чорнилом, то олівцем хемічним. Чийсь щоденник. Ні, не щоденник, а запис почуттів і думок, найголовніших і найважливіших у чиемусь житті, записаних щоб не забути, не загубити. Записаних і ношених біля серця, але не підписаних. У стилі часу, часу равликів і черепашок. Вислід обережності а може й просто данина епосі загального знеосіблення.

Ата починає зосереджено перечитувати записи. Після шаленого зізнання в “безумній” закоханості комусь, що так стрясло Атиним серцем, пішли записи, як шал своєрідного й крайнього егоїзму. Егоїзму радикального, неприхованого, але безспірно справедливого, — от що дивно. Егоїзму, як протесту проти фальшу часу. Навіть у самій тираді про любов, що силою може сперечатися з ліпшими місцями в Соломоновій “Пісні пісень”, головним є егоїзм, самоствердження. Це цілий світогляд. Дерзкий. “Як я стану старий а Ти з'явишся до мене така сама прекрасна і юна, я вже не любитиму тебе... бо погасну”. Ату вразила гола й страшна правда. Так може людина говорити лише сама з собою. А головне — правда в самій суті, в глибині: там, як їй здавалося, лежить велика істина про те, що “суть не в Тобі а суть у Мені”. І як підтвердження сказаного, йде далі запис:

“Хтось сказав: найпотворніші в коханні робляться янголами. Це неправда. Або — це правда, але ця правда буде брехнею завжди, якщо не робити уточнення — “вони робляться янголами не тому, що вони справді ними робляться, а тому, що вони такими видаються комусь. Це й є доказ попереднього”.

“І тому — я люблю Себе, а не Тебе! І навіть не шкодую, що мені не судилося бути янголом!”

Жах. Але яка все таки правда! По серцю чомусь пішов холодок. Хто це? Хто це, що говорить про найпотворніших? І чому? Дивно. Гм... А в зошиті стоїть далі:

“Коли за струни скрипки зачепить навіть муха, або тарган, то зринуть чарівні звуки, але ті чарівні звуки мільодійні видає не муха і не тарган, а скрипка! Це головне!”

Жах! Якщо це він написав, то це жах! Бути хоч навіть і “безумно” любленою, але тільки “мухою” — хіба це не катастрофа! Ата закрила зошит і кинула його геть. Але за мить потяглася до нього знову. Щось тягло її, як магнет. Розкрила. Після якихось незрозумілих обчислень, після фрагментів, здається, з хемії та відписів з таблиці Менделєєва, йшло знову гірке, як полин:

“Все ерунда, якщо ти сам ерунда. І твоє кохання буде лицемірною брехнею, якщо ти здо-

маєш доводити їй чи собі, що це в ній суть і ти їй будеш вірний до смерті”.

Який сатанинський егоїзм! Який егоїзм! Але що найдивніше — це що ось так хтось думає! Іменно хтось живий і ось так думає. Це ж написано не для когось, не зі спеціальним розрахунком, що хтось цю писанину знайде та й читатиме, та й скаже: “Ах, як геніяльно! Ах-ах! Хто це сказав? Ах, це отой сказав! Який хороший, розумний, геніяльний чоловік! Ану ж закохаюсь я в нього!” Ні, це записано зовсім не для того. І ще — що надзвичайно цікаве — ось так хтось сьогодні думає. Сьогодні. І навіть записує це. І навіть носить з собою. І навіть губить ось у траві.

Після якихось знову обчислень написано:

“Якщо ти сам душею гарний, то й увесь світ гарний. Якщо ти сам душею поганий, то й увесь світ поганий. Якщо ти сам душею паскудний, то й увесь світ для тебе темний і навіть Бог тобі не допоможе, хоч ти стань і архиєреєм... Це найкраще видно у мистців, які намагаються світ відтворити, — світ існує тільки переломлений через їхню душу”.

Ата зідхає, хмуриться, думає над чимось напружено, потім розгублено, слухає, як шумить стара сосна бентежно й закохано, і дивиться в далину, у марево, що блукає ген десь за луками по далеких ланах на узгір'ях. Хистке й мінливе марево, як незбагнена людська душа, як невловима істина... Ата зідхає й береться читати далі.

Після знову якихось шкідів та гієрогліфів записано вірш Валеміра Хлебнікова:

“Зв'язди — невод, риби — ми,
Вечно прізраки у тьми”.

А за цим, ніби в розвиток божевільного виразу божевільного поета:

“Світ зовсім не такий, як він, нібито, існує, а лише такий, яким він людині видається, і горе тим, що його погано бачать!.. Між матеріальним і нематеріальним не можна просунути й леза бритви. Напр.: стіна, побілена білою крейдою, безсумніву біла, але це якраз і найбільша брехня. Ніколи біла стіна не буває білою для людини, вона може бути тільки сивою, сіро-синьою, рожевою, фіялковою, нарешті кольорово-мозаїчною, невідтворимою у словах взагалі. Колір сприйнятої людиною стіни залежить від цілої суми чинників — відстань, колір землі, колір неба, час дня, стан повітря тощо, тощо і нарешті (і це найголовніше!) — властивості апарату сприймання того, хто дивиться. Але це все речі й чинники в тій чи тій мірі матеріальні, чи напівматеріальні, а от:

“У кому кипить життя в грудях, у крові, тому й осінь видається весною, прекрасною, поетичною, запашною, сповненою глибокого змісту й чару... Тому й колір тієї “стіни” мертвої залежить ще від властивостей душі твоєї.”

Хто це? Що це за такий провінційний “саморобний” філософ, що це за такий Сковорода? Ата вже хотіла кепкувати, — та ж усі ці думки зовсім не нові й не оригінальні, досить таки банальні, вона їх вже десь — і не раз — читала й чула, а може навіть сама так думала й тому все це банальне, крім хіба першої тиради про любов. Але в той же час вона щось бачила в цьому зна-

НОВІ ДНІ, ЛИСТОПАД, 1954

чуше. А було значуще те, що той, хто загубив цей зошит, записаних у ній думок, ні в кого не позичав, ці думки народилися в ній самім. Безсумніву. І вони безсумніву — це реакція на дійсність, на таку плескату й неоригінальну сучасну дійсність з її, — до розпачу й до нудьги смертельної, — плескатою філософією. Це реакція на равликову епоху.

Раптом її опромінює думка, що ці всі розумвання і зовсім не банальні, а надзвичайно глибокі, трагедійні, з якимось недосяжно глибоким змістом. Ну, ось це:

“Світ об'єктивний недоступний людині, бо в її сприйманні він геть втрачає об'єктивність, а стає суб'єктивним, узалежненим від обставин, що псують і спотворюють якість очей, стан мозку, шлунок і кров”.

Ну, хіба ж тут не захований відчай, трагічна віра в те, що справжній світ інший, аніж той, що нас оточує, який “псує нам якість очей, стан мозку, шлунок і кров”! Інший, аніж той, який нас навчили ось так, а не інакше сприймати! Ні, це здорово! Ну, хіба тут не захована віра в прекрасне, якого людина даремно шукає у своїм оточенні, але яке існує тут таки десь!? Хіба це не протест проти видимої мерзотності, в ім'я невидимої краси? Хіба це не чиясь трагедія?!

Вражена цією думкою, Ата під цим кутом переглядає знову все написане в цій убогій зошиті. І приходить до висновку, що це все зовсім не банальне, та що багато з цього роїлося вже й у її голові, може не так сформульоване, може й зовсім не сформульоване, але щось аналогічне з настановлення, і саме як реакція на жорстоку й тупу дійсність, як спроба її заперечення... Отакі от хитрі викрути. Отаке от ластів'яче “сліпе метання” в шуканні виходу з мертвячого тупика.

—о—

На цьому знайдена книжечка кінчалася. Схвильована Ата закрила її, схопилася й подалася. Вона тримала зошит під пахвою й бігла з парку до міста. Вона вже була певна, що це зошит його. І тепер вона поспішала його йому повернути. І при тому подивитися йому в обличчя, — як він zareагує, і що він скаже. Це може бути шлях до його душі. Вона твердо вирішила підійти до нього, подати знахідку й сказати:

— Ви це загубили. Я знайшла й повертаю вам. Будь-ласка...

Він буде безмежно зворушений, розгубиться, подякує й поспитає..... Неодмінно поспитає:

— І... ви... все прочитали?

Спитавши ж так, він почервоніє. А почервоніє тому, що:

— “Я люблю Тебе безумно!..”

Згадавши це, Ата сама спалахує, губиться й уже не може уявити, як та вся сцена може відбутися, що скаже він і що скаже вона.

Найкраще, мабуть, буде, як вона з нього покепкує. Такий от неприкаяний філософ!

Але покепкувати Аті з Петра не вдалося. З тієї причини, що ательє його було замкнене. Постукала — ніхто не обізвався. Ще. Знову мовчанка. Засмучена Ата (засмучена тому, що втратила таку прекрасну нагоду подивитися йому в очі та й прочитати в них, чи він справді “безум-

но закоханий", і трохи на нього навіть сердита: як він смів у цей час бути відсутній!), зайшла в бічне фойє й сіла на кріслі під рясною пальмою. І так сиділа, все не випускаючи зошита з-під пахви ("Ануж він ось з'явиться й проходитиме мимо, вона зразу й заступить йому дорогу, й доручить!").

У фойє працював Данко Шигимага. Молодий, злучий горбань і дивак, і, кажуть, надзвичайно обдарований хлопчина — маляр-портретист, скульптор і гравер, і взагалі на всі руки майстер. Кажуть, що в нього вдома є шедеври мистецтва — його твори. Але що в нього вдома — невідомо, а от він який невковирний, непоказний і нелюб'язний, немов їжачок колючий. Горбань... Проте Ата чим більше дивилася, тим більше дивувалася з того, що бачила. Горбань, стоячи на стільці перед величезним полотнищем нап'ятим на раму, щось там черкав олівцем, ставив якісь хрестики й коми, злазив зі стільця, одходив, прицілявся понурим оком, тоді знову злазив на стільця й щось черкав — ставив якісь риси. Усе полотнище було розграфлене, як зошит до арифметики, на рівні чотирикутнички й він щось у тих чотирикутничках ловив... Потім горбань узяв великий пензель-щітак, яким малярі фарбують вікна й паркани, потер-потер тим пензлем-щітком об замазане брухатною фарбою, покладене на іншому стільці, люстро та й почав ним тикати в полотнище. Він бив тим пензлем направо й наліво, штрикав просто, тер несамовито на однім місці й знову бив у всі боки, орудував немов рапірою. Скидалося на те, що він з кимсь уроем на тім полотнищі воює. Ударить щітком по люстрі, а тоді — по полотнищу... Буквально за кілька хвилин (Ата навіть не зчулася, як то вийшло) з полотнища став визирати Сталін. Так і вродився. І з кожним ударом пензля він ставав все живіший, все чіткіший... Ата дивилася на горбаневі руки, мов зачарована — яка в них надзвичайна сила! Сам Бог сидить у тих руках, або водить ними, Бог мистецтва... А коли Данко Шигимага якось так химерно й зневажливо легко повів пензлем і з того вмиль у Сталінових зубах уродилася люлька, Ата не втрималась і засміялась.

Горбань обернувся. Подивився неприємними очима, потім опритомнів, але погляд від того став ще непривітніший, і запитав:

— Чого?

— Як ви так швидко й гарно малюєте! — висловила Ата своє щире захоплення й здивування. Горбань подбрішав:

— Це називається "сухим пензлем"... Така техніка... А взагалі — це "лівою ногою", хіба це малювання! — і, вдаривши зневажливо пензлем по полотнищу, став терти Сталіна по голові. Як терне раз, так і пасмо волосся, та так гарно зачісане... Він дивиться на маленький Сталінів портретик, приколотий внизу полотнища й що його Ата тільки тепер помітила, й швидко та недбалю тикає пензлем у всі боки. Це ж він малює портрети вождів на замовлення дирекції для оздоблення цілого театру! Ата загадала, що про це вже давно поговорювано, — готуються ж до "Марусі Богуславки"! І це має бути екстра-шик, понад-

двометрові портрети, немов десь у Москві, у палацах культури.

А горбань Данко Шигимага священнодіє. Під сміливими і швидкими ударами його пензля Сталінове обличчя все рельєфнішає, все оживає й вирає бликами, немов вилите з якоїсь темної бронзи. Раптом горбань зупиняється, немов щось згадав, опускає руку і так завмерши стоїть, повернутий спиною до Ати... Потім обертається й дивиться в якусь точку... Кладає пензель на люстро й помалу підходить до Ати, дивлячись поширеними очима все в ту точку. Він дивиться на Атине плече, на рамя...

Враз обертається й кидається шпарко до великого етюдника, з добру скриньку завбільшки, що стоїть під стіною біля мальованого портрета, розкриває його й тремтячою рукою щось шукає... перегортає масу тюбів фарб, якихось барвистих ганчірок, пензлів, пляшечок, записників... Здивована Ата бачить на вікові етюдника зсередини приколотий етюд — той самий краєвид, де вона сьогодні була, там, біля самотньої покрученої сосни над урвищем, краєвид на далекі луки й діброви...

Не знайшовши чого шукав, схвилюваний і розгублений, аж поблідлий горбань підходить до Ати і, показуючи кривим і пофарбованим пальцем та спіткаючись на кожному слові, бельоче:

— Де... Де ви.. оте... взяли?

Він показує на зошит у Ати під пахвою.

— А-а... Це ваше?! Хіба це ваше! — безмежно здивувалася Ата, не ймучи віри, щоб цей зошит, а особливо оті слова про "безумне кохання" належали цьому горбаневі. Але факт! Це таки належить йому! Як і той етюд у тій коробці. Але до кого ж тоді адресовані ті шалені слова про "безумну любов"?! Останнім Ата була так заскочена і так прикро вражена, а саме тим, що ті слова написав не "Він" і адресовані вони не до неї, напевне не до неї, що не хотіла тому вірити. Уже горбань простягнув руку й взявся за зошит, а Ата все не хотіла його випустати з під пахви. А потім отямилась, зашарілась, й швидко випустила зошита.

— Ах, вибачте... Вибачте...

— Де... де ви його взяли?.. — бубонів, а скорше хрипів горбань, теж почервонівши.

"Невже... Невже ті слова адресовані таки до неї?" — майнуло в голові, але тут же впало шалене заперечення — "Ні! Не може бути!" — а вголос промовила майже пошепки, так була вражена всім:

— Я знайшла... знайшла... там... — і махнула рукою кудись.

"Ах, бач чого шуміла так тая сосна!" — зринуло чомусь у мозку: — "Ш-ш-що ж ти! Ну, ш-ш-що ж ти?"

Горбань узяв зошит, швидко перелистав тремтливими руками, ніби для того щоб переконатися, чи всі думки в нім цілі, поплямкав тремтливими й побілілими губами і запитав:

— Ви... ви це прочитали?.. Ви.. все?

— Так... Я прочитала... Все... — прошепотіла Ата розгублено й широко, а вийшло нещадно жорстоко, убивши тим горбаневі останню надію на

те, що може ж таємниця лишилася недоторкеною. — Я прочитала... Все...

Горбань Данько Шигимага шпарко обернувся й пішов, ні, побіг геть. Забув і пензель, і портрет, і етюдик, усе. Химерно шкутильгаючи й шарпаючи раменами та всім горбом, ніби панічно поспішаючи видертися з тим горбом геть з-під чийогось нахабного й убивчого, глумливого споглядання, вилетів з фойє, аж спіткнувся об поріжок, і шез.

Аті було прикро. Страшенно прикро. Вона картала себе. Отак залізи в чужу душу з черевиками! Га! І попереджала ж тая сосна, щоб не брала, щоб не зазірала!

“Ш-ш-що ж ти! Та, ну, ш-ш-що ж ти?!..”

А, Боже мій! А їй видалося, що то сосна закохано з вітром гомоніла, відбивалася від пестошів:

“Ш-ш-що ж ти! Та, ну, ш-ш-що ж ти?!..”

Якусь мить Ата постояла розгублена. А потім зідхнула і засміялась, і проговорила навздогін, услід горбаневі, що втік так панічно:

— Равлик! Бач який ти равлик! А я тебе бачила! Ага!..

— о —

Увечорі Ата довго просиділа над історією мистецтв... Вона взяла її в театральній бібліотеці — таку грубезну-величезну книгу, багато ілюстровану, ще доісторичного, то пак дореволюційного видання — і тут же, в печальній і таємничій тиші гарно обставленої бібліотеки й читальні поринула в неї, немов би втекла від цього світу, біля лампи з зеленим абажуром... Вона була сама, якщо не рахувати старенької-старенької Анастасії Петровни, бібліотекарші, печальної й тихенької, як мишка, й мовчазної, ніби зовсім і неіснуючої, похованої тут від світу... Ата новими очима дивилась на невідомий той, інший світ, “переломлений через очі й душі мистців”... Ах, той зошит!.. Вона тепер зовсім не була певна, що те все, відображене так прекрасно і величньо в геніяльних творах, що те все іменно таке й було, а що то не візія талановитих і геніяльних, що то не фікція, що то не утеча від дійсності багато буденнішої. Вона бачила прекрасних красунь, але тепер те все було ілюзорне, і дивні пейзажі, як марево, і відображена любов, теж як марево, нічого сталого, і не вловити тепер межі між можливо реальним і можливо вигаданим з безмежного відчаю, або з шаленого гону до самоствердження одиниць-вибранців...

Довго Ата сиділа над Джіокондою. Спершу дивилась на геніяльного старигана Леонардо да-Вінчі. А потім зупинилась над Джіокондою і дивилася на неї, сиділа, спершись головою на руки, і не рухалась, замислилась, думала своєю думою про те, що й досі бренило в душі: “Я люблю Тебе безумно!” і думала й про це химерне обличчя. Чого вона така дивна? Така гарна чого? Адже ж вона в дійсності не гарна, як жінка, але щось таке в ній є, щось таке загадкове й непереможне, щось величне... Раптом Аті йде холодок по серцю, — з туману втомленого зору їй увижається дивний сміх в очах Монни Лізи... І тепер вона бачить, що це ж не Монна Ліза дивиться на неї — це дивиться сам мудрий Леонардо, це його усміх у

НОВІ ДНІ, ЛИСТОПАД, 1954

примружених очах і в мудро складених устах... Ата тре очі але вже не може відпекатися від химерного враження. А Монна Ліза посміхається до неї загадково... Плід великої, полум'яної любови геніяльного майстра — цей вічний шедевр... І це його душа в ній! Потім увага Ати й зовсім роздвоюється від шемлячого болю, — зринає той божевільний крик про любов, а за ним біль — “Значить це не його слова!” Серце шемить, шемить... А Джіоконда посміхається лукаво й неначе каже:

— А чи не є й твоя любов, чи не є й той її об'єкт, той магнет, що твоє серце так тягне, лиш твоїм власним маревом? Якийсь “тарган” торкнув за струни твого серця й воно тепер так прекрасно звучить, так вібрує!..”

Проклятий зошит!

— о —

На другий день Ата з Ольгою Шведовою була в гостях у Данка Шигимаги. Та ще й кого зустріла там! Це сталося зовсім непередбачено й зовсім непланово. Сталося це несподівано.

Десь в обідню пору, під час перерви Ата здибала Данка Шигимагу знову в бічному фойє. Горбань уже встиг до компанії Сталінової намалювати Леніна й Берію, а тепер малював Карла Маркса. Вожді стояли рядочком попід стіною й чекали побожно поки вилупиться з білого “ніщо” їхній найголовніший. Такими ж самими, як і вчора, недбалими помахами щітяка Данко обробляв величезне біле полотнище, витягаючи звідти бороду очі, ніс, гриву новітнього грізного божища. Угледівши Ату, горбань надиво зовсім не розгнівався, як треба було б сподіватися, не одвернувся, а навпаки, привітно посміхнувся, чим Ата була дуже вражена. Вона сподівалася після вчорашнього, що в особі цього горбаня нажила собі смертельного ворога, бо принаймні з книжок знала, що всі каліки страшенно амбітні, перечулені нетерпимці, злючки. А тут — привітна посмішка й ясний погляд великих, і сьогодні таких чистих, лагідних очей. З високого чола на очі спадає уперте пасемко руського чуба й Данко його увесь час стріпує кивком голови, хоче поставити на місце, дме на нього знизу вгору й посміхається.

— Добридень, — привітався горбань перший.

— Добридень...

— Ви на мене не гніваєтесь?

— Я? На вас?! — здивувалась Ата. — А чого б же я на вас гнівалася?

— А так... На мене чомусь усі гніваються.

— Що ви?! І то ж чого?

— А я знаю... — Помовчав, а далі з гіркотою: — бо... бо я такий... — і махнув пензлем, і почав ним люто тикати в Маркову бороду, не показавши, який же він. Далебі сердився сам на себе, а виміщав те серце на Марковій бороді. Потім засміявся криво:

— Хіба ви не бачите!..

Він безперечно натякав на свій горб. Цей фізичний гандж його мучить, як кричущий доказ неповноцінності. Він натякав на горб, а тим самим і на те, що він через те негарний і злючка. Ата зрозуміла, але не знала, що сказати. Розгубилася. А горбань, бачучи це, посміхнувся з вибликом:

— Проте, я думаю, краще мати горб на спині, аніж горб на душі! Ажи? — і аж замерхтів якось дивно очима з-під лоба, що стали раптом ключими й злими. І одвернувся. — Ажи?..

Ох, скільки іді, скільки жовчі!

— Так, це правда, — ствердила Ата зовсім спокійно й зовсім серйозно, хоч і зрозуміла, що цей дерзкий постріл про “горб на душі” стосується насамперед її. — Це правда.

— Ну, от... — і горбань уже не обертався, він був певен, що смертельно зачепив таку гарну, таку прекрасну дівчину, — дівчину, на яку не можна дивитися спокійно. А от він її так садонув смертельно. Нехай знає. Цей його випад був такий несподіваний і такий brutальний.

Ата постояла нерішуче. Після такого brutального випадку їй би треба повернутися й піти геть, — Бог з ним, — але чомусь не йшла.

“Ах, яке люте, яке потворне й яке горде сотворіння! Це вже не равлик. Це щось кусюче, дошкульне!”

А Данко ставав усе лютіший, це було видно з того, як він поведився з Марксом, б'ючи його пензлем у бороду, в очі, в ніс, по голові; він не малював, а він його мучив. Так, мучив з насолодою садиста.

Посмутніла й спантеличена Ата хотіла якось стушувати прикру ситуацію, хотіла якось розрядити зло цієї людини, повернути до первісного веселого стану й тому, щоб потішити, сказала:

— Боже! Як гарно ви малюєте! Який у вас прекрасний фах!

— Це не мій фах! — буркнув горбань різко.

— Як же? Хіба оце не ви малюєте? Хіба це не ваш фах?

— Це не мій фах! Мій фах — мистецтво.

— А це?..

— А це? — Данко озирнувся по фойє та майже з викриком: — Це халтура! — і вдарив Маркса щитком у груди.

Ату поривало широко й шалено зареготатися, але замість того вона відступила на крок, боючись, щоб той щиток не походив і по її голові, потім ще на крок, ще... І втекла. На цей раз утекла вона, лишивши злого горбаня з його вождами.

Це було в обід. А в полудень, ні, після полудня, коли над містом нависла гроза, коли тяжкі й велетенські гори-хмари заклубочилися, прилягаючи своєю вагою те місто в болото і в калюжі, черкаючи за Успенську дзвіницю й б'ючи її громами, — Ата й її вірна подруга Ольга Шведова бігли глухою Повстяною вулицею, думаючи її швиденько перебігти ще до того, як почнеться справжня грозова вакханалія. А на те заносилося, десь били такі громи, що аж моторошно. Вони, себто дівчата, поспішали до Ольги на Заозірну. Одначе головна частина грозової вистави почалася раніше. Вдарила така блискавка, а за нею такий грім, а за ним бурхонував такий дощ, що дівчата кинулися під якусь хату й притулились до стіни, обтираючи на ній глину, рятуючись від зливи. Але це їх мало рятувало, — дощ напався й сік навскоси, перішив, наче батогами, по чім попало...
(Далі на стор. 18-й)

Степан РИНДИК

ЗАКОРДОННА ДЕЛЕГАЦІЯ

(Закінчення з попереднього числа)

— Свобода слова!

Маруся безсило впав на стілець. Склав руки на грудях і вперся тупим поглядом у плаху стола. Струмки поту зволожили йому привушницю. Складалась тяжка ситуація, що мала всі ознаки затяжної кризи, без обмеження часу. Голова розумів, що тільки щось незвичайне могло перервати кризу: пожар, поліція, землетрус, добра сулія горілки чи взагалі якась катастрофа. Але, на жаль, усе це було поза його можливостями, і ним заволоділа апатія.

Посидівши якийсь час без руху і не дочекавшись найменшого покращання ситуації, встав, махнув рукою, ухопив капелюха й попростував до дверей.

Але... двері відчинились перед ним самі собою, і на порозі показався... Показався виконуючий обов'язки доктора, колишній член делегації трудових соціалістів, а тепер культурний референт делегації “Всеукраїнської Ради селянських і козацьких депутатів” товариш Нежеребний!

Крики моментально вщухли. Делегати вибачилися й застигли на своїх місцях. Хто почав якийсь рух: головою, рукою, ногою чи язиком, не мав часу закінчити його.

Нежеребний увійшов до середини. Став. Мав докраю зворушений вигляд. Видко було, що ста-

лось щось занадто важливе. Хвилю постояв. Потім зробив кілька кроків уперед, знов став і обвів довгим поглядом цілу громаду. Потім відступив два кроки назад і підніс руку.

— Україно! — залунав серед гробової тиші його голос.

— Моя Україно!

У повітрі почувся ледь помітний запах бренді, а може й пива.

— Україно! Ненько моя! Я знов прийшов до тебе!

Делегатам вилізли очі.

— Україно! Я, Нежеребний, твій блудний син, що покинув тебе в найтяжчу хвилину твого життя, вернувся до тебе. Бачиш?

Гробова тиша...

— Ти думала, Україно, що я тебе зрадив. Але я тебе не зрадив. Нежеребний ніколи не зрадить. Ось, бачиш: я вернувся до тебе. Я приніс тобі великі скарби!

— Слава!!! — залунало раптом на всі голоси.

— Слава! — повторив Нежеребний і сміливо підступив ближче.

— Я приніс тобі великі скарби! Я приніс свою любов! Свою широкую душу. Приймеш, — добре! Не приймеш, — і за це спасибі! Тоді Нежеребний купує яроплан і летить на острів святої Олени садити кача-капусту!

З очей йому бризнули сльози, з горла ридання.

— Прийемо! Прийемо! — загула зворушена громада.

— Дуже вам дякую, мої милі браття. Хоч я,

Нежеребний, культурний референт, але я маю честь! Я маю душу, я маю великі скарби. І я не дозволю дикому азіятові з таманського очерету цвіркати мені в очі Кобеляками. Смерть азіятам!

— Товариші! — сказав зворушений голова, — відкриваю дискусії і передаю слово для позачергової заяви пану докторові Нежеребному. Пане докторе! Ваше слово. Інформуйте нас, як це сталося і чим скінчилось. Панове - товариші! Увага!

Товариші присіли й затаїли дихи...

— Як це сталося? — утираючи сльози, почав Нежеребний. — Як це сталося? Сталось так, що сором казати. Каже мені той азіят: підпиши протокол. Розумієте? Щоб я підписав протокол! Аж мені в ухах задзвонило. Як, кажу, протокол?! Я, вірний син неньки України, маю підписувати ганебний папір?

— Що за папір? — почувся з громади нетерплячий голос.

— Папір, щоб запродати українську пшеницю! Найбільше майно українського народу. Ні, кажу. Я такого ганебного паперу не підпишу. Не підпишу й край. Чортові душу запишу, але пшениці не підпишу. Коли ви, кажу, підписали, то ви, кажу, пси. Останні собаки! Кажу йому. А він на мене Кобеляками. Розумієте?

— А за скільки продали? — почулося з громади.

— Що продали?

— Та ж пшеницю.

— Яку пшеницю?

— Та ж українську. Ви ж її сьогодні продали.

— Хто продав?

— Та ж ваша делегація. Гайдабура.

— Неправда!

— Як неправда? Це вже всі знають.

Нежеребний зробив перелякані очі.

— Це грабіж! Це гвалт! — зірвався з місця і кинувся до дверей. Тільки стукіт і цокіт по сходах лишився по нім. За ним кинулись доганяти, але він зник.

Нежеребний побіг до Гайдабури. А поки він туди добіжить, використаю час і нашвидку розповім ще про одно засідання, що відбулось у приміщенні делегації наукових соціалістів. Але тут мушу зробити невеличкий відступ і подати опис цієї організації.

Делегація наукових соціалістів була дуже організована. Вона складалась із таких головних частин: президія, політбюро, генеральний секретаріат, редакційний комітет, департамент заграничних зносин, секція преси і пропаганди, наукова секція, робітнича академія, культурна референтура, мистецько-літературний фронт, ексекютива, тощо. Це була праця великого організатора доктора Папуші, коли він ще був науковим соціалістом. Читач міг би подумати, що для обсядження всіх цих агенд треба було принаймні тридцять-сорок людей. Однак, ціла делегація складалась із трьох осіб і одного заступника пролетаріату. Колись мала вона на якусь пару осіб більше, але акція Сатани повідривала їх. Ця трійка обслуговувала всі функції по всіх відділах, а заступник пролетаріату приходив тільки на загальні збори слухати промов і голосувати. За це нічого не діставав, бо делегація не мала ламаного

гроша за душею, але був повен гордошів і врочисто називав себе "пролетаріатом". Так його називала й уся еміграція. А "пролетаріат" не потребував ніякої заплати за голосування, бо зумів причарувати до себе якусь прихильницю пролетаріату зпоміж місцевих молодих, а та годувала його, добре одягала і взагалі ходила коло нього, як коло розбитого яйця. Поверх усього давала йому щодня на десять літрів пива, хоч "пролетаріат" міг був пропустити крізь себе і двадцять, і тридцять літрів, і взагалі без рахуби.

Про продаж пшениці перший довідався "пролетаріат" і негайно доніс до своєї організації. Делегація якраз відбувала засідання літературно-мистецького фронту, де один із делегатів читав свою ліричну поему "Ганна Чаплинська". Засідання було негайно перерване, і четверо делегатів відкрили надзвичайні загальні збори делегації. Вислухавши інформації "пролетаріату", делегація перевела спокійну й докладну дискусію, після чого збори прийшли до однозгідного висновку, що ситуація настільки вимагає прийняти такі постанови:

"Вислухавши наглий позачерговий внесок представника пролетаріату в справі незаконної трансакції відносно продажу узурпаторськими чинниками української пшениці, надзвичайні загальні збори закордонної делегації наукових соціалістів після всебічного обговорення справи в дискусійним порядку прийняли наступні резолюції:

1. Висловити рішучий протест проти незаконного поводження деяких членів еміграції в справі розбазарювання народнього майна, як такого.

2. Приймаючи на увагу тенденції капіталістичної господарки до концентрації капіталу з одного боку, а суцільної пролетаризації селянства — з другого, витати засягнення світового капіталу до справи відсталої агрикультури на Україні, як такої.

3. Позаяк спролетаризоване місто в своїй робітничій частині має стати авангардом у боротьбі з феодальними пережитками на фронті земельного сектору народнього господарства, висловити рішучий протест проти захоплення фінансових ресурсів непокликаними для того чинниками, що складаються з дрібно-буржуазних елементів, не насичених патосом соціальної боротьби для запровадження справедливого розподілу економічних вартостей серед пролетаріату, як такого.

4. Накопи ж чинники узурпаційного характеру не згодяться в демократичний спосіб внести необхідні корективи в акцію притягнення до української агрикультури світового капіталу, витати кожну ініціативу, що буде змагати до передання економічних ресурсів у руки єдино-покликаної для цього представниці інтересів пролетаріату — закордонної делегації наукових соціалістів, як таких.

За ці постанови голосували всі присутні на зборах. Після того генеральний секретар записав їх до протоколу, а виконання передано до ексекютиви. На цьому загальні збори делегації закінчились і розпочалось засідання ексекютиви з тим самим кворумом.

Голова оголосив порядок дня і відкрив запис ораторів. До порядку дня взяв позачергово слово заступник голови і поставив до обговорення наг-

лий внесок, щоб з огляду на важність ситуації кооптувати заступника пролетаріату до праць екзекутиви з наданням йому права рішального голосу. Цей внесок просив записати до протоколу. Секретар екзекутиви підтримав думку заступника голови, але вніс поправку, щоб відкинути в данім випадку ідею кооптації, а натомість поставити в основу засаду інкорпорації. Голова екзекутиви не зайняв виразного становища до цього питання і закликав присутніх до обговорення наглого внеску заступника голови і поданої поправки секретаря. В бігу дискусій виявилось, що проблема переходить поза межі компетенції екзекутиви, і що треба передати справу на обговорення політбюро делегації, для еventуальної зміни регуляміну, якщо б політбюро вважало таку зміну відповідною до потреб моменту.

На цьому місці мій терпець урвався, і я шпурнув записками пана добродія Д. так, що вони розлетілись по цілій хаті.

То вже занадто! Я сам добре знаю, на що здібні наукові соцэлементи. Але щоб вони дійшли аж до такого бюрократизму, то вже неправда. Це вже є злісна дифамація мучеників соціалістичної науки. Пан добродій Д. не має міри.

Кілька днів я не брав пера в руки. Почуття несмаку, спричинене зумисною гіперболізацією людської дурноти, відбило мені охоту до дальшої реконструкції записок. Аж потім, обдумавши добре ситуацію і відчувши ревний жаль за працею, що пропала б надаремно, коли б я закинув цю повість, я вирішив закінчити її, але випустити дальший тяг засідань наукових соцэлементів і перейти безпосередньо до опису подій, зв'язаних з утечею Нежеребного в напрямку до помешкання Гайдабури.

— Більшого осла не було, нема і не буде на світі! — безнастанно переконував себе Нежеребний, поспішаючи до Гайдабури. — Хахол! Мазниця! Кобеляки! Істинне слово — Кобеляки!

Нежеребний ще в дорозі простив Гайдабурі всі образи. Поспішався, що було духу, а його нетерплячі думки побігли далеко наперед, прибігли миттю до Гайдабури, привітали його найніжнішими словами, дістали від нього милосердне опрощення від усіх гріхів і разом із ним засіли рахувати гроші. А коли Нежеребний ще й сам дочувалася до цілі, то, не питаючись дозволу, влетів до кімнати, де лежав п'яний Гайдабура, і задихано промовив:

— Прошу простити мені всі мої дурні вибрики. Підписую всі протоколи, усі папери, усе, що накажете. Навіть смертельний вирок на мою дурну шию. Давайте!

Гайдабура вилупив очі. Видко було, що не пізнав Нежеребного і не зрозумів, про що мова.

— Давайте протокол! Я підписую, — молитвенно попросив Нежеребний. — Пане голово!

Гайдабура підніс голову й видивився на гостя. Криваві, напучняві очі вибалушилися ще більше.

— Пане голово! Я прийшов підписати протокол. Я. Нежеребний!

— Нежеребний?! — заревів раптом Гайдабура.

— Я, я, — трохи непевно відповів Нежеребний.

І в цю мить Гайдабура скочив, як барс, ухопив

Нежеребного в оберемки, запхав між коліна, здавив і крикнув:

— У котрім усі дзвонить?

— У правім. Так, як ви казали.

— Брешеш еventуально! У лівім, а не в правім, — і вхопив за вухо.

Нежеребний наробив несамовитого крику. На цей крик убігла перелякана Гайдабуриха. Побачивши грізну картину, вмить зорієнтувалась, підхопила відро з водою і бухнула ним у чоловіка.

Гайдабура захлиснувся і випустив Нежеребного.

Пан добродій Д. пише, що в цей момент скінчилась політична кар'єра Нежеребного. Пише, що після непорозуміння з Гайдабурою, він вискочив як несповна розуму надвір і з напів обірваним вухом і мокрий подався бігцем до поліції. Кров ющила йому з вуха. Поліція, куди прибіг Нежеребний, не відала, що з ним робити, бо Нежеребний, не знаючи мови, а орудуючи тільки мигами, не міг пояснити поліційному урядовцеві, що з ним сталось, чому має обірване вухо і чого власне хоче від поліції. Подумавши, урядовець сказав відвести Нежеребного до міської лікарні. Там йому надірваний клапоть вуха відрізали до решти, зайдували і через голову, чоло та ніс обв'язали опаскою і сказали йти додому, порадивши більше ніколи не пити і по калюжах не валятися.

Операція вуха викликала глибоку психологічну зміну в характері Нежеребного. Він ударився в містику, а слідом за цим почав виявляти всі ознаки релігійного ренесансу. В часі перебування в закордонних делегаціях він був безоглядним безбожником, висміював Святе Письмо і при різних нагодах оповідав цинічні анекдоти на релігійні теми. Вкорочення вуха примусило Нежеребного опам'ятатись і подумати нарешті про спасіння душі. Походивши якийсь час до церкви, раз до московської, а раз до католицької, він прийняв баптистську віру. Пан добродій Д. каже, що причиною переходу Нежеребного на віру якраз баптистів було вкорочення лівого вуха. Він запевняє, що коли б було вкорочене ще й праве, то Нежеребний навернувся б безпосередньо до віри батьків. А це, здається, неправда. Тяжко повірити, щоб вуха мали таке велике значення. Здається, об'єктивною причиною навернення Нежеребного до віри баптистів був приїзд до міста англійської місії Армії Спасіння, що влаштувала ряд релігійних мітингів зі співами псалмів царя Давида і роздачею шоколадових плиток. Цим Нежеребний був так захоплений, що сам виступав з проповідями, дарма що ніхто їх не розумів, цитував діяння апостолів, а потім три рази хрестився, цілував книжку і казав "амінь!" Хоч, кажу, присутні не розуміли з його казань ані одного слова, проте після кожної проповіді вітали його голосними оплесками, а місія співала Давида. Після цього Нежеребний прийняв баптистську віру. Для нашого оповідання, остаточно взявши, не має значення, чому саме Нежеребний став баптистом. Важно, що став, бо вслід за цим цілковито відвернувся від політики, а тим самим автоматично вивав з нашого політичного оповідання. Щасливої дороги!

Ланцюг засідань закордонної делегації наукових соцэлементів доходив майже до останнього

кільця, коли несподівано з'явився відпоручник делегації трудових соцелементів і попросив прийняти його в наглій справі. Голова припинив дискусію і дав слово трудовому соцелементові для внесення позачергової заяви.

— Панове-товариші! — сказав відпоручник. — Я приходжу з доручення загальних зборів закордонної делегації трудових соцелементів. Загальні збори нашої делегації, довідавшись про нечуваний в історії замах на добро українського народу і про запродання капіталістичним елементам української пшениці, винесли рішучу постанову заложити якнайгостріший протест проти ганебної акції темних чинників і закликають закордонну делегацію наукових соцелементів прилучитись до цього протесту, а для успішної боротьби з темними силами реакції і для перебрання в чисті руки справи продажу утворити контактний комітет на засадах пропорційного представництва. Зогляду на те, що справа не терпить жадного відкладу, проситься зараз же дати відповідь на цю пропозицію.

Наукові соцелементи, порадившись пошепки, попросили зайти через пів години.

Через пів години відпоручник трудових соцелементів дістав таку відповідь:

— Закордонна делегація наукових соцелементів, стоячи на становищі абсолютної чистоти пролетарської тактики і недопустимости будь якої коляборації з дрібнобуржуазними елементами, з цілою рішучістю відкидає ідею контактного комітету, як такого, а натомість залишає своїм членам право в приватнім порядку і на свою особисту відповідальність прийняти участь у спільній боротьбі з темними силами чорної реакції й перебранні ініціативи продажу в свої руки, однак з умовою, що акція буде побудована на строго паритетних засадах. Для обговорення технічної сторони справи уповноважено голову політбюра й генерального секретаря з наданням їм права кооптації інших членів делегації.

Це була образа. І вона, цілком зрозуміло, викликала серед трудових соцелементів неслухання й палкі дебати. Більшість схилилась до того, щоб занехати ідею контакту з науковими соцелементами, а замість того увійти в безпосередній контакт із самою делегацією Гайдабури та навіязати з ним якнайтіснішу співпрацю, не відкидаючи можливості повного злиття. Але меншість, прийнявши цю ідею з гарячим захопленням, мала великий страх, що Гайдабура після багатьох незаслужених і несправедливих образ, що їх зазнав від делегації трудових соцелементів, не захоче тепер контактуватися з ними, і тому радила вести справу дуже тактовно, шануючи вразливу амбіцію цього небуденного й високо заслуженого політичного діяча. На ґрунті такого розходження постала гостра суперечка між делегатами, і голова зборів, щоб упорядкувати хід наради, вніс формальну заяву про передачу цілого питання на обговорення загальних зборів і відкрив запис промовців. До слова записались усі.

Промови тривали до пізньої ночі. На другий день було продовження їх і тягнулось знов до глибоких нічних годин. На третій день так само. Четвертого дня список промовців був вичерпаний

майже до половини. До кінця тижня на 75%. Другого тижня була закінчена перша черга промовців і почалась друга. Маємо досить часу, щоб заглянути ще до Гайдабури й подивитись, як стоїла справа з ним.

Гайдабура пив три дні й три ночі. Четвертого дня похмелився, вилив на голову відро холодної води, поголився, прибрався й вийшов з дому. Попростував до юго-слав'янського консульату. Сутичка з Нежеребним переконала його, що з українцями йому не по дорозі, і він повзяв твердий намір вернутись до своїх. Уже віддавна закликали його до себе станичники, що масово осіли в Сербх.

У консульаті чекала на Гайдабуру приємна несподіванка. Виявилось, що урядовцем при консулі був його станичник, а самим консулом колишній командир полку з корпусу генерала Шкури. Ліпшого збігу обставин не треба було. Консул прийняв Гайдабуру дуже ласкаво, розпорядився видати йому негайно перепустку до Серб, а поки урядовці залагоджували справу, посадив його в себе в кабінеті і забавлявся з ним спогадами про славні діла в корпусі генерала Шкури.

“Бойци вшомінали мінувшіє дні

І бітви, где вместе рубілись оні”.

За кілька днів Гайдабура опинився в Сербх і там при кожній нагоді не мінав можливості насолити “проклятим українцям”, щоб тим хоч у деякій мірі помститись їм за хитрий підступ Нежеребного з його “ослячим” ухом. При цьому зачораз скреготав зубами. Цим справа Гайдабури скінчена!

Залишається ще ліквідувати справу генерального секретаря, доктора Папуші. З розпадом делегації припинилась політична діяльність і цього науковця. І це вийшло йому дуже на користь. Дотеперішня однобічна фрагментаричність його наукових концепцій, що була зумовлена політичною акцією, стала помалу зрізуватись на гранях і переходити до універсального широкого поля наукової проблематики, своєю амплітудою і діпазоном захоплюючи найрізномордніші сектори людського духу. Досить згадати, що з-під його пера вийшли такі твори, як “Проблема монументальности нашої ери”, “Дисонансова яскравість і негармонійність епохи”, “Скитський імперіялізм та ідея геленської гармонійности”, “Суцільний релятивізм, як заперечення об'єктивної даности”, “Інкустація ідеалізму матеріялістичними моментами” і такий монументальний твір, як “Екран візій”, що може стати нарівні з найглибшими філософськими творами людського духу. Все це, розуміється, сталось не так скоро, як тут пишеться, а тривало місяці й роки і щасливо триває аж до наших днів, для добра науки і нашої слави. Вівант секвентес!

На цім добрім слові обриваю реконструкцію записок пана добродія Д. і залишаю напризволяще обидві закордонні делегації, щоб не псувати читачам доброго настрою описом обурення, розпуки й сварок, що постали там, коли прийшла вістка, що Гайдабура разом із усіма мільйонами втік закордон.

Що події, описані паном добродієм Д., не зовсім видумані, принаймні в основних фактах, можна бачити з тодішньої газети “Громадська справа”,

де в першім і разом останнім числі, виданім на цикльостилі і присвяченим виключно авантурі закордонної делегації "Всеукраїнської Ради селянських і козацьких депутатів", надруковано описи протестаційних зборів звичайних емігрантів і їх ухвали з приводу акції Гайдабури й компанії.

Виявляється, що до цієї акції засягнули врешті і звичайні емігранти. Ці люди відгукнулись на події останніми. З газети видно, що були скликані Ініціативним Міжорганізаційним Комітетом загальні збори всіх емігрантів і що на тих зборах акція закордонної делегації Гайдабури була гостро осуджена, а ціле його товариство було сквалфіковане як провокативне з виразним зазначенням, ким і на чию користь та провокація була переведена. Згадано отамана Сатану, його тісні зв'язки з більшовицькою політмісією, непричасність Гайдабури й компанії до українського руху і стверджено, що ніхто зі звичайних емігрантів не брав участі в цій ганебній авантурі. Особливо радісно читати в "Громадській справі" протокол загальних зборів, надрукований повністю. І не так ще протокол, як підписи різних емігрантських організацій під ним. Вони виразно свідчать, що обурення захопило не якусь нікчемну купку людей, а велику масу, репрезентовану соткою різноманітних об'єднань. Тільки самий перелік їх з підписами відпоручників зайняв кілька сторін друку.

Очевидна річ, що тут ми не можемо того всього переписувати. Для прикладу згадаємо тільки найменші числом жіночі організації. Була там "Народня жіноча рада", "Народня рада жінок українок", "Українська рада жінок", "Український жіночий союз", "Союз жінок українок", "Жіночий союз українок", "Громада жінок українок"... але шкода все те перераховувати. Буде простіше, коли читач сам собі це зробить, взявши слова: українська, український, жінка, жіночий і проробивши всі перmutації, варіації і комбінації їх зі словами: рада, громада, союз, гурток, кружок, організація, асоціація, спілка, товариство, об'єднання, комітет, ліга, делегація, делегатура, тощо.

Приблизно так само організовано виступили й письменники, поети й журналісти. Особливо многотворчими показалися поети, що мали найбільше товариств: Дажбог, Внуки Дажбога, Аполон, Му-

за, Парнас, Гелікон, Кобза, Ліра, Пегас, Бандура, Прометей, Геллада, Арс, Стилос, Семафор, Сурма, Трембіта, Бурун, Конкістадори, Пандора, Метеор, Ритми й Кольори, Романтика, Космічна Музика і багато, багато інших.

Поети прислужились до того, що газета була рясно оздоблена віршами, де акція Гайдабури знайшла свій найболючіший осуд. Найглибше враження робить стрункий сонет Юрка Будимира. Своєю трагікою, геніяльно поєднаною з життєрадісним оптимізмом, цей сонет остаточно вбиває потворну ментальність авантюристів із-під прапору Гайдабури. Подамо його тут, щоб закінчити нашу темну повість блиском високо-поетичного слова:

З циклю "Космічні хорали"

МЕДУЗА

(Сонет)

Була гармонь і лункість жоломій,
І шал екстаз, і пурпур, і карміни.
Та тьма рече: чертог астральний твій
Нараз гроза рокованости стріне!
І знов хаос в порожняві німій,
І тремт душі, і візії руїни.
І в'ється знов, мов велетенський змії,
Зеленолонь медузности таїни...
В жахтіннях їх приреченности бран, —
І я упав безтямен, бездыхан,
В безодню мук, безмежну і корчіну,
І там збагнув таїни всіх медуз,
Строкатість настроїв, і рокіт муз,
І рань, і юнь, і радість трагедійну.

Деякі гіпербореї, запізнілі уламки трипільської культури, або кажучи простіше, миргородські хуторяни, оті пів та чверть інтелігенти, прочитавши цей сонет, чого доброго готові сказати, що він має всі ознаки кінецьсвітності або принаймні кінецьглузности. Але ми захоплені його апокаліптичною медузністю і можемо сміливо та героїчно кинути бомбу на гірошізм мистецтва так званої логіки і так званого розуму, сказавши: "Нахчять нам на розум! Хай живе нісенітниця!"

Хай живе!

(Кінець)

ПОМЕР ВОЛОДИМИР ПІРАДОВ

Недавно в нашій пресі промайнула вістка про смерть головного диригента Київського академічного театру опери та балету ім. Т. Шевченка Володимира Йосиповича Пірадова. Покійний був людиною, якої не можна не згадати хорошим, теплим словом.

Знав я Володимира Йосиповича дуже близько, часто бував у його домі, опрацьовуючи деякі деталі з опер. Це людина, яка все своє життя віддала оперовому мистецтву — молоді роки співаком (баритон), а пізніш, утративши через хворобу голос, закінчує диригентський факультет і знову повертається до опери.

З походження Покійний Володимир Йосипович — вірменин. Працю свою розпочав в Єревані, а 1934 р. переїздить до Києва, де й працював до останнього свого дня. У товариських розмовах Володимир Йосипович часто говорив, що Київ для нього — друга батьківщина, друга Вірменія: "Тут дихаю таким самим повітрям, Київ стоїть на горах, а я ж син гір, люблю Україну, віддаю свої сили українській опері і вніжджати з Києва нікуди не збираюсь."

І свої обіцянки В. Й. Пірадов дотримав — пропрацював у Київській опері 20 років.

У музичній ділянці В. Й. Пірадов був яскравим по-

слідником славетного диригента Арія Мойсеевича Пазовського, який саме в той час працював у Київській опері. По від'їзді А. Пазовського до Ленінграду, Володимир Йосипович — за рік по смерті В. Н. Дранішнікова — перейняв художнє керівництво Київської опери. Весь виконавчий і керуючий склад опери любив і поважав Покійного за його вміння й високе керування театром. За роки його праці Київська опера виставила найскладніші опери: Тараса Бульбу, Тоску, Мадам Батерфляй, Кармен, Паяци, Отелло, Даїсі (грузинського композитора Паляшвілі) та багато інших.

Крім праці в опері, В. Й. Пірадов був ще професором Київської консерваторії на вокальному факультеті, керівником оперової класи.

В особі В. Й. Пірадова Київська столична опера втратила справді великого диригента й велику людину. Коли врахувати, що перед ним пішли на вічний спочинок такі велетні, як Михайло Іванович Донець (бас) та головний режисер Володимир Данилович Манзій, то нема сумніву, що смерть В. Й. Пірадова для українського оперового мистецтва буде особливо відчутна — пройде чимало часу, поки молодь зможе цілком поповнити ці втрати.

Юрій Головки — колишній хормайстер Київського академічного театру опери та балету.

А. МАЛИШКО

• ІЗ “КНИГИ БРАТІВ”

ПОБУЖАНСЬКА

Був він родом із Побужжя, що не мав собі подружжя,
Все подружжя — шабля, люлька, — а нащо йому жона?
Де дуби шумлять на волі,
У вечірнім орнім полі,
Де гармати поле крають, де богунська сторона.
Проводжала його мати, що вже матері казати?
— Сину, йди, благословляю, там де куряться шляхи.
Тільки кінь креснув копитом,
Тільки дим за диким житом,
Тільки обрієм багровим
В'ються січі порохи.
Де не був і вніч і зрана, де не бачив він Богдана,
Не одна пекуча рана, не один йому двобій...
Та завжди носив з собою
Материнське слово в бою:
Бийсь за волю для народу,
Синку мій, хороший мій!
Бачив він ласкаві очі, чув він голос опівночі,
На Синюсі й на Самарці кликав голос той щодня:
Так, як їстоньки давала,
Так, як шаблю подавала,
Так, як плачучи в неволі,
Садовила на коня...

САГАЙДАК

...А був Сагайдак молодий, кароокий,
Такий, як у думі про нього співали,
Походів і рубок зав'южені роки
Старі кобзарі у слова свої клали.
Цвіла у тій думі любов, як волошка,
Баски рокотали про славу велику.
Напасник уже забуває потрошки
Протоптану стежечку до Чортомлику.
Складає пошану коню і підкові,
А що заговорять крулевичі ниці, —
Що ніс перерубаний Сагайдакові
Зліковано порохом з порохівниці!
Гонив він ординців, як чумку ворожу,
Хоч десь там чекають дружина і діти.
Чекає на друзів з Задонщини й Сожу
І мріє на Віслі ще Костку зустріти.
Стоїть горбоносий на узбережжі,
Де сонце із хвилиною грається в жмурки,
Як люлькою пихне — палають пожежі,
Як шаблею блисне — ховаються турки!
Ой, був Сагайдак молодий, кароокий!..

БАЛЯДА ПРО НЕБАБУ

Садовили Небабу на чорний обсмолений кіл,
Щоби тіло навпіл
І порвать йому серце навпіл.
Садовили Небабу на чорну обсмолену палю,
Щоб умер він від жалю,
А ворог сміявся без жалю.
Гостру шаблю зняли і сорочку-дьюгтярку зняли,
Не сап'янці — із ніг,
А в поході легкі постолі,
А душі не дістали,
Як неба безодню безкраю.

І Небаба сміється на палі:

— Ого, не вмираю!

Підкладали вогню, і роздмухала шляхта кострище,

Але очі Небаби

Над вогнищем світіяться вище,

І Небаба сміється:

— Ого, каже, весело згину!

Підніма свої руки,

Черкаючи в небі хмарину.

Полилась йому кров на обкурений смолений палі

І сльоза скупувата

На щоки худі та запалі.

— Ого-го, не вмираю!

І шию трима м'язувату,

І плює він на шляхту,

Плює він межі очі кату...

Так і вмер.

А від палі знялися зелені гілчата,

З неї дуб зашумів,

І при ньому співають дівчата.

Видно, з доброї чести

І з лютої муки в закові

Можна жить на землі

І сміятись тому козакові!

ПРО ОКСАНОЧКУ

В'ється попіл ізраночку,

Де ж поділи Оксаночку?

Дві руки, в труді наметані,

Дві коси, вночі заплетені.

Заплетені, закосичені.

І не шляхті, певне, зичені,

А простому козакові,

Що в неволі, що в закові.

Б'ється вечір у заграві,

Не в весіллі, не в роботі,

Он вона стоїть в Варшаві

На дубовім ешафоті,

На високім ешафоті.

За ходу свою моторну,

І за розвідку уніч,

Ту петлю, у дьогті чорну,

Сунуть дівчині до віч.

І стоять ксьондзи, як стовпці,

Не питають про жалі,

А вона ж любила хлопця

З білоруської землі.

Вдвох, було, вели розмову

У ночах полум'яних,

Вдвох співали колискову

Для сінка, що буде в них:

Як йому знайти одєжку,

А звечір'я, поміж нив,

Вдвох йому вказати стежку,

Щоб потупав, походить.

Там, де росяні доріжки,

Щоб його ступали ніжки,

У сорочечці ляній,

По барвіночку при ній,

По барвінку та по м'яті.

А навкруг — кати закляті,

Лиш полон і харалужока,

І петля, немов зима;

Ані сина, ані мужа,
Ані сонечка нема.
Он яка прийшла сутуга,
Що ні радості, ні сна.
Басом гримає катюга,
Мов потвора навісна:
— Хай хто візьме за жону —
Всю прощаємо вину!
Шляхтич вийшов до помосту:
— Я беру її попросту;
Хай мені в маетку служить,
Хай з життям моїм подружить,

Не з лица нам — під вінець, —
Вуса крутить красунець.
...В'ється попіл ізраночка,
Гордо встала Оксаночка:
Щоб такий служить гидоті, —
Краще смерть на ешафоті,
Щоб така пристала тля, —
Краще — смолена петля!
Стала шляхта з ляку біла,
Наче стругана з лози,
І важка петля зотліла
Від дівочої сльози!

І. БОДНАРЧУК

На вулиці диваків

На цій вулиці вважали його диваком. Брав чужих дітей на руки, переймав з вулиці, заманюючи їх у свій садок. Власне кажучи, не в свій, бо тут він винаймав лише одну кімнату на горищі, але в саду на лавочці під яблунею ніхто не сидів, усі звикли там бачити гурт дітей і його в цьому гурті. З чужої вулиці роєм налітали діти в цей садок і тоді сад обертався в гомінкий вулик. Господиня своїх дітей не мала й не долюблювала цей гомін, сердилась, виглядаючи з-за фіранки: "Нянькою обібрався чужим дітям! Як неділя, то як те гайвороння обступить хату: з-за огорожі, на углах і на одвірках чатують."

У дитячому гурті, все бачили його веселого, говіркого — старших все так наче уникав, бокував від них. Я випадково з ним познайомився. Цілий вечір ми провели в одному домі. Весь час він сидів понурий, держачи очі вниз, а як перейшли до розмов про дітей, він заговорив: "До мене у сні приходить мій синок. Приходить у день моїх ім'янин, в білій сорочці з букетом квітів у руках. "Батьку, — каже, — ти мене обдурив. Я проводжав тебе за городи, а ти казав, вертай додому — я скоро прийду. Я ждав, але побачив, що ти мене обманув. Я кричав ще тобі вслід, а ти, може, втікав, щоб не чути мого голосу. Я не знаю, як я тоді додому потрапив. Але хтось мене підняв з землі, утер сльози й показав, де мій дім. Та це вже давно було, це все я вже ледве пам'ятаю, тепер я вже виріс з того..." Стоїть біля порога в білій, як сонце, сорочці з букетом квітів у руках і так говорить, як оце я до вас. Стоїть біля порога... Як дивлюсь, проводжав мене за гору. Такий не стрижений, босий підбігав за мною задихуючись під гору. На горі я ще підтягнув йому штанята, підперезав його. Ще взяв його голівку в долоні, приклався обличчям до його чуба, він стоїть нерухомо, я дивлюсь на небо, даю йому гроші — не хоче він їх брати. Він тішиться, що буде збігати з горба, буде вертати сам додому, на цю гору він ще ніколи не виходив, каже мені, щоб я вже скоро собі йшов... А потім я бачив його здалека: стояв під цвинтарем, білівся, немов застиглий камінь. Як дивлюсь! А тепер чую його голос. Чую його в гуркоті машин, чую на ходу і в снах. Прокидаюся серед ночі й сідаю за листи. Списав їх цілі

стоси, ген, ціла валіза. То що ж, кому, куди й до кого післати їх?... Розповідь його кінчилась запитаними, на які ми не знаходили відповіді й мовчали. А після цього співали. "Чого це в наших піснях так часто згадується сирота й чужа сторонька, га?" Запитав він. Але ми мовчали.

Пізно вночі вертались додому. Ішли нога в ногу, іноді нехотячи доторкаючись раменами. Ми пройшли зо три квартали в мовчанці. Біля його хвіртки зупинились. Він поглянув на своє вікно на горищі й сказав: "В мене темно, а он в моєї сусідки світиться. Ходіть сюди — сказавю узавши мене за плече, — дивіть, там біля стола — хлопчина, бачите його, га? Ото ж той хлопчина так дуже нагадує мені мого синка. Я іноді забуваюся, тішуся ним, як своїм. Дитина полюбила мене, а сусідка погнівалася за це — заборонила дитині заходити до мене, а оце чую, на днях випроводжується, боїться, щоб я собі її дитину не присвоїв. А що я маю сказати, га? Росте моя дитина десь там у чужих руках, росте на мою. Моїй дитині десь там не вільно згадати, що в неї батько був, або втовкмачують в її голову, що батько її ворог і так дитина зростає в ненависті до свого батька..."

Гасли реклями, шуміли довговіті верби за огорожею, мінялись світла на роздоріжжі, — ця вулиця тут високо оподаткована. Я подав йому руку на прощання — він ще задержав її в своїй долоні. — Уже йдете, — сказав, — а я ще постою, постою, щоб тільки не заходити ще в кімнату. Тісно мені в тих чотирьох стінах на горищі. Заходжу немов у труну. Ніхто там тебе не почує, не відізнеться, не заговорить. Він пустився ще мене підпроводити. Йшли вгору, то вниз, то до моїх воріт, то до його. Розговорився й говорив беззастанно: — "Такий то це край. Край самітних, край нудьги. Що вже казати й кольорів не пожалують, а туги так і не зафарбують. А та туга, діби ржа їсть нас, то йшов би, аби йти, аби в найбільші стужі й негоди, аби до пристані своєї."

Бехкають сталеві молоти, здригається цемент під ногами, сиплють верби росю на хідник і здається разом кудить з цим усім ідемо. Я лишаю його біля його хвіртки й відходжу. Він лишається. Оглядаюся — ще стоїть на дощі. Заходжу в хату. Світла не викликано. Бубонить по даху рясний дощ, авто за авто в світлах-кольорах,

немов золоті рибки в акваріумі пустились навздогін, очі в мене заплющені — я бачу його, він залишився там, він стоїть на дощі, стоїть і дивиться у вікно своєї сусідки. Там хлоп'я, що нагадує йому синка. Чую шум, гудки, бачу кольори... А далі... Це вже так наче сон: з-під дверей на горищі східцями зійшло двоє чоловіків. На них десь робоча одежа, у руках шнури, зійшли вниз і в кухні зустріли їх дві жінки. — Це ви телефонували на число 43? — запитали. Одна заперечила головою, а друга потакнула, вона мала в'язочку ключів у руках і на горище піднявся скрип багатьох ніг. Утихло. А потім десь в потемках почулось, ніби молитва, шепіт. "Не добре з ним, соколики, то що я можу сказати. Як ніч безустанно говорить до стін, говорить сам з собою. Як дощ — біжить під ринву з відкритою головою. Як дзвони — ховає голову в подушки. Ходить поміж людьми страшний... У свята, у найбільші свята роботи шукає. Цілу вулицю дітей водить за собою. То все що я можу сказати." "Ви вже можете відійти!" "Я вже йду. Я лише хотіла ... он тих дві валізи, то його. За-

берете його, зачините двері." Зійшов хтось східцями вниз, на горищі втихло. Показалось сонце. На воротах зібрались діти...

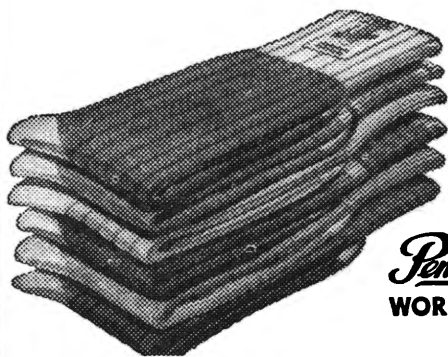
Давно я вже не мав жадної вісти про нього й думка така, що людина, можливо, впала під колеса, минулась на дорогах, або потонула в хаосі життя, або, як він казав, вибрав стужу й негоду, аби йти. Вчора я пройшовся вулицею повз його мешкання, в саду не бачив, на горищі у вікні, як і раніше виднів засушений букет квітів. — "Там ніхто тепер не живе, він випровадився звідти," — підказав дядько, що раз мене бачив з ним. Оповідав: "Якби ви були бачили! Ця процесія йшла цією вулицею. Ішов він, а за ним діти. Одне несло капелюх, друге парасоль, третє скриньку й так ця маніфестація простяглась була хідником через цілу вулицю. З гамором і галасом вони перейшли вулицю й десь там на закруті не знати, де ділись. З того часу тут, як бачите, мертвечина. Десь ті діти його повели, не знати куди й самі забрались звідси. Що я вже не напивався, що

Витриваліші за інші

Penmans

Тривкі робочі шкарпетки

Penmans
WORK SOCKS

Якого б ви виконання чи якості не потребували, ви напевно такі шкарпетки знайдете, купуючи РОБОЧІ ШКАРПЕТКИ фірми ПЕНМАНС. Шкарпетки, які вам подобаються, ви купите за приступну ціну.

ТЕЖ СПІДНЯ ТА
ВЕРХНЯ БІЛИЗНА.

Фірма відома від 1863 року.

WS—10—4

ТВОРИ БОЛГАРСЬКИХ ПИСЬМЕННИКІВ НА УКРАЇНІ

За останні роки в українських видавництвах вийшло близько десяти видань творів болгарської літератури.

Серед них повість І. Вазова "Під ігом" та збірки його оповідань "Болгарка" та "Оповідання"; поезії Христо Ботева в перекладі Павла Тичини з передмовою академіка М. Державіна, збірки оповідань Л. Каравалова, Єліна-Пеліна.

У видавництві "Радянський письменник" вийшла перша частина трилогії видатного сучасного болгарського письменника Л. Стоянова "Світанок", а у Держлітвидаві України онотомник його "Вибраних творів".

В цьому ж видавництві готуються до друку збірка оповідань І. Вазова, вірші та публіцистика Х. Ботева.

У видавництві "Молодь" виходить збірник болгарської поезії за редакцією П. Тичини. ("Літ. Газета")

50-РІЧЧЯ МИКОЛИ БАЖАНА

З нагоди 50-річчя одного з найвизначніших сьогодні українських поетів Миколи Бажана, 12 жовтня ц. р. в Конференц залі Академії наук у Києві відбулось святкування на якому виступали з привітаннями цілий ряд визначних письменників, поетів, композиторів, малярів, учених.

Микола Бажан, що в свій час належав до провідної в Україні націоналістичної письменницької групи — Вавлїте, — сьогодні став одним з найогидніших московських блюдолизів, восхвалителів російського окупантського режиму та його організаторів: Кірова, Сталіна та інших. Блюдолизна кар'єра (яка може й урятувала йому життя) Миколи Бажана почалась з 1934 року, по розгромі українського спротиву, очо-

(Прод. на стор. 30-й).

я вже не нашукався, де лише бачу гурток дітей, питаю, питаю в них, питаю в старших — ніхто нічого не знає, що з ним сталося, де він дівся.” — Дядько весь час заклопотано дивиться в землю. “І ви його шукаєте? Навіщо ж він вам здався?” — питаю цього дядька. Дядько тільки похитав головою. Підзирнув недовіркою й відійшов. Пройшов може яких дві хвіртки й оглянувся, зупинився, підждав. Зрівнявся зі мною. Йдемо.

Якийсь час ішли мовчки й раптом зупинив мене. Оглянувся навколо і нишком підшепнув мені у вухо: “Зайдіть до мене, то розкажу.” Перше він обвів мене по своїй оборі, городі й саду, потім по хатах водив — не знаю чого. Зійшли вниз. У кімнаті була якась жінка. Він кивнув рукою й вона вийшла. Підставив мені крісло, сів у куті й розплакався. “Чого це ви?” — питаю. Мовчить. Схлипує витираючи хусткою очі. Нікого тут більше немає. Блищить свіжа фарба, стукає годинник. “Що сталося?” — “З хлопцем у мене не добре” — сказав, витираючи спітніле обличчя. “Отак щось сталося, чорною ганчіркою перев’яже писок, лягає горілиць на землю, й водить очима попід хмарами. Я знаю що йому треба, та що говорити — пропало!... Тут уже таке було, та той його вирятував, цей чоловік. Е, та що то говорити! Несамовита людина! Він знав якусь мову,

особливу якусь мову, що її лише діти розуміли. То якась була мова — я це називаю мовою — нечутна, то мова ангельська. Така якась мова, що в голову вкладає й душу бере, не мова, що так скажу, а якийсь такий підхід. Та що то говорити, ми того не розумієм. Це Божий дар, порозуміватись з дітьми. Діти, кажу вам, до нього липли, пропадали за ним. Бувало вистроїть їх в ряди, куди там! Питаю: — Куди ви діти? — В Україну! — кажуть. — А де ж тая ваша Україна? — Тут, у калиновім гаю — кажуть. — А хто у вас буде отаманом? — питаю. Вони звертають голови на нього, він усміхається, а усміх так і біжить рядами. А він очей з них не зводити, слухом і зором їх пасе, так ніби хотів би вловити їх ріст, очей не зводить, тішиться та любується ними, як садівник садом. А тепер що? Пустіє гай, а діти... З дітьми недобре. І діти спускаються, як той гай. А ми, а ми що варт без дітей? А наші маєтки, а що варт маєтки — гроші? Лишимо їм гроші, а гроші, звісно, псують людей, псуються люди, псується світ, життя в ньому.” Він скінчив. Мовчимо. За дверима жде жінка. Я виходжу.

Іду його вулицею. На цій вулиці він тепер не живе. Ця вулиця тепер затишна й глуха, вона не терпить диваків і дітей. Тут доживають емірити.

А. ЛЮБЧЕНКО

ЩО ДЕННИК

На східньому фронті затишся. В Італії п'ятий день точаться запеклі бої — новина! — але це, либонь, має демонстративний характер, і справжній удар із заходу станеться десь в іншому місці. Посилились налеті на Німеччину й окуповані нею землі. Мадярщина, Румунія й Фінляндія дістали ультиматум від англо-американців та більшовиків негайно скласти зброю. Стає, отже, гарячіше.

У потязі, коли я їхав, велике переповнення. Зі Львова, з усієї Галичини почали масово тікати поляки. Розмовляв з ними по-польському, і вони (певні, що я поляк) страшенно нарікали на українців, погрожували люто, проклинали, називали величезні цифри вирізаних українськими повстанцями поляків. У мене склалось враження, що вони, крім переляку, ще навмисне роздувають страхіття “гайдамацького” руху. Так і кажуть вони: “Ах, те гайдамакі”!

У Криниці вчора зустрів чимало знайомих — і це мені не дуже подобається. Тут і О-а, але з таким ідіотом і мерзотником не хочу мати нічого спільного. З ним я не привітався, а він станув як укопаний... — він теж розповсюджував чутку, коли я приїхав до Львова, що я — людина дуже небезпечна (мовляв, чи то більшовик чи скрайній націоналіст), що він сам, мовляв, мене боїться, і цим підшептом теж якоюсь мірою прислухався, що мені під час ув'язнення важко було спростувати тяжкі закиди. Тепер він зрозумів, що я знаю його ганебну поведінку, і вигляд його в ту хви-

лину був справді жалюгідний, — стояв він знітившись, болісно якимось скривившись, як ...

20. V. (1944 р.)

Невдало, сумішно, інколи дуже мляво, інколи схематично, просто безпорадно, як школяр-першоклясник, веду я ці записи. Гляну — і досада бере. Правда, доводиться робити їх прихапцем, раз-у-раз замикаючи зошита у валізу, бо іншого схову в моєму циганському житті нема.

Перед від'їздом з Сяноку одвідав мене Федір Дудко, письменник, емігрант з Чернігівщини ще 20х років. Жив він у Островецьку під Сяноком і скористався з нагоди, щоб познайомитись. Людина він літня, поважна, розсудлива. Бачить єдине можливе розв'язання української проблеми в тісних стосунках з Туреччиною. Еге ж! Все крутимось у зачарованому колі сусідів (Дорошенко давно відкрив цю Америку!) і ніяк не можемо вихопитись із петлі. Туреччина, думаю, може бути тільки підпомоговим чинником. Це вже не та Туреччина, що в XVII віку — гай-гай!.. Був з ним і лікар О..., директор клініки у Львові, у якій я лежав після в'язниці (він доводився Дудкові якимсь родичем). Обидва занепокоєні наближенням більшовиків. Обидва вирішили тікати до Німеччини, вже й документи мають — на працю їдуть. Я їх злегка полив холодною водичкою, застерігаючи від такої панічної поспішності. Вони, кінець кінцем, завагались.

Був у мене також Мудрий. Прийшов із студентсько-медичною, що робить впорски п. Ж. Високий, огрядний, сивуватий, з поважними рухами міністерської величності, але... (пропускаємо чотирнадцять рядків рукопису. Ред.).

Передучора вночі стався напад на другу українську оселю в Криниці, віллу "Білий дім". Прийшло вночі 6 невідомих у цивільному і поставили вимогу перед адміністрацією: негайно отакі-от гості (знали точно їх прізвища) мусять сплатити по 1.500 зол. і послали ці гроші зібрати саму адміністрацію. Враз було все виконано, дано їм 12.000 зол., і бандити, одрекомендувавшись ім'ям організації "Комуно-терор" та наказавши мовчати й не рухатись до 9-ї ранку, зникли. Звичайнісінькі бандити, що тільки прикриваються маркою якоїсь там організації. Але сам факт досить симптоматичний. Тепер у нашому "Мерані" велика тривога. Наївні люди!

Вчора вночі вила сирена, і я чув як згодом десь високо-високо пробуркотіли двигуни літаків. Безнастанна морока з цими літаками. Як почалось їхнє погрозливе хурчання першого ранку війни в Києві, так переслідує й досі.

Їздив учора фунікульором на високу місцеву гору, а там іще лазив на високу башту. Чудесні краєвиди, чудесне прохолодне повітря. В синяві гірської імли, як велетенські космічні хвилі, що раптово зупинились, застигли, — височіла довкола безконечна навала верховин, і я на тій башті почував себе комашкою серед розгойданої стихії. Були моменти, коли здавалось мені, наче я справді пливу в неосяжному океані. Ген-ген в далені видно було Словаччину. Я захопився, довго блукав потім по горах і спізнився на фунікульор. Довелось вертатись по кручах пішки. Додому прийшов, геть упрівши.

Читаю книжку Шкварка "Проклинаю", яка щойно вийшла. Автор перебуває тепер також у "Мерані", — подарував мені. Читаю її, і в пам'яті яскраво постають всі деталі мого нещодавнього ув'язнення. Хвала Дажьбогові, що вирвався!

А на душі все одно якось морочно, щемітно...

25. 5. (1944 р.)

Учора вночі о тій порі знову бубніли над Криницею, — десь високо-високо, — ворожі літаки і тривожно верещала сирена.

У місті настирливо крутиться спльотка, що Тимошенко на чолі якихось збунтованих частин підняв повстання проти Сталіна і ніби вже навіть оточив Харків. А також, що більшовики почали відтягувати свої частини за Збруч.

Йосип Гірняк, який був вислизнув зі Львова і жив у Криниці (передмістя Салатва), дістав рішучий наказ негайно повернути до театру. Передучора він заходив до мене (багато говорили ми), а вчора вранці виїхав на Львів. Кому потрібен той театр у Львові — хіба що тільки для військових. Адже Львів до I. VI. має бути цілком евакуйований.

Вчора одвідали мене спочатку К..., потім, по обіді, Шевельов. К... розгублений і трохи ніяково чуває себе переді мною. Він недостойно поводився, коли я сидів у в'язниці, і тепер, видно, не певен, чи сказала мені про це Я... Колись при нагоді дам йому це зрозуміти, але так, щоб справді це йому заболіло й запам'яталось якнайдовше.

Він має намір виїхати до Німеччини, але губиться в здогадах, не знає, за що вхопитись. Так було з ним, коли ще одвідував мене в клініці в лютому твердості, хитливий він, якийсь дрібненько-хитренький. Ось і тепер гнеться, мнеться і помітно запобігає переді мною, бо я переміг загрозу, вертаю до здоров'я, беру знову життя до рук. Дивно: адже сам він був ув'язнений, мусів би загартуватись. Але натомість, очевидно, йому хребта зігнули, скрутили, якщо не зламали. Тепер бідається, що до всіх ускладнень у його житті долучується ще одне найгірше... (Пропускаємо шість рядків рукопису. Ред.). ...Він заспокоївся, помітно повеселішав, дуже просив заходити до нього.

Ю. Шевельов теж у тяжких умовах — заробітку нема, на туриманні стара мати. Але держиться шляхетніше. Взагалі він значно культурніший. Викінчив оце досить велику працю: "Що дала Галичина до скарбниці української мови". Розповідав згірчено, що метиковані наддніпрянці на чолі з проф. Дубровським склали окремий "східний реферат" при УЦК. Це дає їм сяке-такє матеріальне забезпечення, але водночас відокремлює їх від західних українців. Нерозумно, недоцільно. Безглузда політика. Треба буде в цій справі поговорити докладно з Кубійовичем.

Й похапливо збирався до Відня. Нема в ньому (Тут пропускаємо 10 рядків рукопису. Ред.). ...Там же був у школі, де відзначався день матері. У великій залі повно селян. На стінах — портрети українських князів, тризуби й жовто-блакитні прапори. Сцена завітчена зеленню. Хор, деклямація, сценки патріотично-українського змісту. Все це — у виконанні учнів, і тематику дібрано так, що весь час звучить ідейний мотив матері й сім'ї. Виконання іноді дуже наївне, безпорадне, але зворушливе. І присутні селяни слухають надзвичайно уважно, захоплено. Звертає увагу, як лемки вимовляють і наголошують українську літературну мову, що нею складено матеріал до виконання. Це їм нелегко, а проте стараються. А найголовніше: ось тут, на останніх західних прицілках землі української, тут, де недавно ще так заповзятю русифікувала цих лемків московська агентура і полонізувала польська креатура, — тут все одно звучить українська мова, височить золотий тризуб, висять жовто-блакитні прапори, і абсолютна більшість лемків називає себе гордовито у к р а ї н ц я м и. (Підкр. авторове. Ред.).

На кладовищі, куди я теж зазирнув, вражає, що могили стоять без хрестів, лише якісь патички позастромлювані на горбках. Питаю сторожа, але він глухий, не розуміє, не може пояснити, каже тільки, повівши рукою в бік великого старого вже дерев'яного хреста, що похилився:

— Оцей хрест несправедливий... так люди рішили. І якось були його люди винесли а-гей у поле, викинули. Ну, та потім інші прийшли, назад поставили. Хай... він свого віку юж сам доживає.

Підходжу, читаю різьблений напис на хресті: "Во славу единения русских. 1914 г." Все зрозуміло. Все це дуже показово і відрадно — хай доживає...

Данко Шигимага

(Продовж. з стор. 8-ї)

У цей час насупроти, в кам'янім будинку розчинилось вікно й хтось замахав руками та закричав:

— Сюди! Сюди! Галло! Сюди!..

Це був Данко Шигимага. Ата, не роздумуючи довго, кинулася через дощову кипінь. Ольга за нею.

Як уже вбігли у двері будинку, що самі роззяпилися їм назустріч, побачили, що це ж будинок колишнього купця Боброва, тепер зайнятий з одного боку якоюсь шевською артіллю, а з другого мешкали приватні люди.

— Сюди, сюди! — запрошував надиво чемний і надиво привітний горбань.

Гострий дух фарб, вареної олії, клею, скипідару, бензини, паленої гуми, гудрону, цвілі й ще чогось і ще — вдарив у ніс від Данкового житла аж голова запаморочилась. Але не це, власне, вразило! Вразило інше. Велика кімната, у далекім кутку якої стояло брудне, привалене якимись згортками паперу та малярськими причандалами, ліжко, була буквальною загромождена скульптурами, картинами, етюдами, шкіцами, книжками, мапами... Багато-багато різних облич і краєвидів, квітів, натюрмортових овочів, птахів, риб, жаб... Якась веремія чи ярмарок творів мистецтва в різних стадіях викінчености та знарядь для їх творення. Хоч вікна й були відчинені, але в кімнаті було сіро, бо гроза обложила небо, через те всі твори й речі мали ніби печать легкого смутку, гордої відчуждености в забутті, як і сам господар часом. Посеред хати великий мольберт з великим шматком фанери на нім, а поруч, на високій підставці, щось замотане в простирadlo, — якась скульптура, у самім центрі кімнати. Зразу перед дверима великі ночви з рудою глиною, відра, лопати мулярські, уламки якоїсь побитої гіпсової постаті...

Дівчата, як переступили поріг та так і стали, мов укопані. Горбань перед ними привітно простяг руку, запрошуючи. Ата зовсім розгубилася, блукаючи очима по цьому горбаневому світові, не знаючи, як туди ступити, все геть захарашено. Але горбань показав, як треба переступати через ночви з глиною, потім через відра, потім через сувої якихось старих картин, і завів їх до середини. Надиво серед усього того хаосу десь знайшлося аж двоє крісел, горбань миттю їх розкопав, стер пил і поставив перед дівчатами.

— Сідайте. Будь-ласка...

Сам він був і трохи стурбований, і радий з такої нагоди. Він видимо хвилювався, позирав на Ату, ніби хотів сказати: "Ось це мій фах! Це ось не халтура! Це мій світ... Мій храм..." А замість того сказав, показуючи на купу лахміття, яка громадилася біля дверей на пеньочку і якої дівчата одразу були не помітили:

— А це ось... кгм... мій друг...

Купа лахміття ворухнулася і з неї глипнули на дівчат банькати очі, зовсім ніби сова, сидючи на пеньочку. Особливу подібність до сови робили волохаті, стрішкуваті брови над круглими очима.

Це була знайома постать. Та це ж знаменитий на все місто старець, дідуган, окатий, з орлиним носом і з славою не то чаклуна, не то гіпнотизера, а в кожному разі неспросипного п'яниці; з славним, але забутим минулим — не то ігумена якогось монастиря, не то архієрей, не то професор філософії з самісінької Москви, застуканий революцією на "юге Росії" і скинений тією революцією геть з рахунку: обгризений вошами й коростю, нечесаний і немитий, але здоровенний, подібний до Гришки Распутіна, як його малюють мемуаристи. Кажуть, що він ще недавно читав десь лекції, а потім знову покинув, спився. Він завжди ходив — одна нога боса, одна взута, або одна в галоші, друга в лапті. Називали його в місті і в околицях чомусь Пророком. Міцно пристала до нього прозва Пророк і сам цей дідуган, либонь, був дуже задоволений, не вбачав у цьому аніякісінької іронії і, здається, підігравав під цю прозву свідомо. Та ніколи Аті навіть і в голову не могло би прийти, що ця, безперечно іронічна, прозва прикриває зовсім не іронічну й не жартівливу суть, та що цьому Пророкові судилося в її житті зіграти трагічну роль.

Названий "другом" Пророк глипнув очима й злегка вклонився самою головою, прозрадивши стилем, що колись він був аристократично вихованою людиною та що те виховання ще не вилиняло зовсім. Ще навіть і на обличчі лишилися риси аристократа. Дівчата теж вклонились, а Ата навіть сказала — "Добридень!" А сказавши добридень, Ата завважила, що їх — Пророків — аж два: один на пеньочку, а другий зовсім подібний на мольберті, на листі фанери, нашкіцований чорним вугіллям...

— Це я так... — пояснив горбань, помітивши куди дивилася Ата: — для "Пророка" Пушкіного. — І запросив дівчат знову сідати. Але дівчата не сідали, вони роззиралися по кімнаті, приголомшені. Хто міг сподіватися, що цей горбань отакий-о! Що він має отакі-от речі? Що він такий-от...

Аті мимохіть пригадалося, що хтось там з геніальних італійських майстрів теж був, ніби, такий вузлуватий і теж був злючка, і вона глянула на горбаня здивовано.

— Це ви все?.. Це все ваше?

— Мое, — промовив горбань тихо й повів рукою, ніби кажучи: — "Ну, що ж, якщо ви вже прийшли, то будь-ласка, я вам дозволяю оглянути... Але тільки вам!"

І вони оглядали все... Тут було на що подивитися! Дивні шкіци голів дитячих, і дівочих, і старечих. Особливо вражаючими були шкіци різних

ЄДИНИЙ УКРАЇНСЬКИЙ СКЛАД ВУГІЛЛЯ
В ТОРОНТІ

SCARBORO FUELS

Власник: Є. Охїтва

Продаємо добре чисте вугілля, маємо на складі тверде і м'яке вугілля, а також різне вугілля до стовкера і бловера, продаємо також дрова. Гарантуємо добру обслугову.

Замовлення слати:

SCARBORO FUELS — St. Clair Ave. East, Scarboro
Junction — Tel.: AM. 1-1371

НОВІ ДНІ, ЛИСТОПАД, 1954

калік: обличчя сліпих та глухих, що в надзвичайному напруженні тяглися до світла й до звуку, до втраченого життя... Щось таке своєю кришущою й трагічною виразністю, чого Ата ще не бачила ніколи. Це все, мимо чого проходиться байдуже щодня й не помічається. А воно от кричить, а воно от сповнене такої надзвичайної, такої трагічної краси людської, душевної... Прегарні, у якомусь сучасному, ще небувалому, стилі зроблені пейзажі, сповнені надзвичайного тепла та любови, і аж наче музики, — пейзажі їхньої рідної землі, етюди з різних закутків їхнього рідного міста, сповнені сонця і барв, і невимовного звучання... Натюрморти з квітів, трав, яблук вкритих росою... Скульптурні мініатюри, поодинокі й групові, як оригінальні грайливі відбитки оточення... І з усього б'є життя — квітуче, соковите, звабливе, радісне... Який шалений талант! І серед усього — жадної, а жаднісінької risks на теми офіційні, на теми пропагандивної дійсності, на теми т. зв. "соцзамовлення". Все те десь там, поза цими стінами. Тут панує він — Данко Шигимага, отакий-о горбатий чаклун. Це його світ, власне, "світ переломлений через нього".

Ата пригадала горбанів вираз про "горбату душу" й по-справжньому зрозуміла сенс цього шойно тепер. І згодилась. Покірно згодилась. І від того стало їй трохи журно. Ах, яка ж вона убога тут супроти нього!

Нарешті стомлена спогляданням, сповнена силою вражень, а особливо підтята згаданим виразом про "горбату душу", Ата сіла на одно з крісел і, ніби відчуваючи горбатість власної душі, знітилась... А надворі періщить дощ, б'є грім, ніби зумисне не даючи їм звідси вийти, щоб побачили все і пізнали все до кінця, щоб побачили світ і душу цього горбаня до самих глибин...

Ольга підійшла й тихо сіла біля Ати й дивилася здивовано на горбатого господаря. А він, хоч і зовсім юний, а такий негарний, миршавий і сіренький, стояв і чекав, увесь якийсь насторожений, зібраний в кім'ях, і тільки очі поблизкували, ніби говорили: — "Ну ж, дивіться далі! Ви хотіли бачити мою душу, так дивіться далі! Дивіться! Це все була ерунда, а от дивіться далі!"

Тут Ата вловила погляд Пророка, що здивований мандрував від неї до тієї таємничої постаті на підставці, замотаної в простирadlo, і назад, ніби порівнював, і зрозуміла — головне там! І це горбань хоче щоб вони глянули й на те, що під тим накривалом.

— А то що? — запитала Ата в горбаня, з тремтінням у серці, кивнувши на простирadlo.

— Та то так... — мляво протяг горбань, а чоло йому вкрилося потом, зніяковів, аж зблід, схвилювався.

— А можна глянути?

— Та... знаєте... — замнявся горбань, — то так... знаєте... — а очі так і кричали: "Можна! Можна!"

Ата, чомусь хвилюючись шалено, підійшла і — зняла простирadlo... І обидві вони з Ольгою так і обімліли. Ольга тихо ахнула, Ата стрималась, але скрикнула в душі...

На підставці стояла — Людмила Богомазова! Та... повія... та "генеральна лінія"! Погруддя ви-

лите з сніжно-білого гіпсу. Людмила Богомазова! Але яка! Невимовно прекрасна! Не звичайна Людмила Богомазова, пропаща дівчина, оклепана "генеральна лінія", а дивна. Небесно гарна. Печальна й чиста, як янгол!..

Голова її гордо піднесена вгору, очима в небо, а очі неначе повні сліз... У рисах обличчя викарбувана прекрасна людська душа, очищена в печалі, у великій трагедії... Божеська душа. Руки одтяті по самі плечі, зумисне, щоб не заважали. Для чого тут руки!?

Приголомшена Ата стояла й дивилась, не відводячи очей. Згадала про той зошит і зрозуміла, що то до цієї ось були адресовані ті слова: "Я люблю Тебе безумно!.." І слово "Тебе" там стояло з великої літери.

Ой, яка ж сила таланту! Ой, яка ж вона прекрасна!.. І яка ж і шалена любов породила це диво! Яка ж, яка ж вона божественно прекрасна!..

А Данко теж стояв і дивився молитовно, як зачарований, і Аті видалося, що в нього зовсім немає горба, такий він увесь перероджений, одухотворений... І враз Ата збагнула, що це ж не вона, це не Людмила Богомазова. Тіло це її, але душа не її. Це їй удмухнув горбань свою душу! Це його душа! Це вона, його душа так поривається в небо!

— Це не її душа! — мимоволі виронила Ата з незрозумілим протестом, тихо.

Гнітюча мовчанка.

Данко пересмикнув бровами, хотів щось вигукнути в пориві... Але — зімкнув уста, постояв насуплений. А тоді поволі накрив скульптуру простирadlo.

ПИСЬМЕННИК ДО ЧИТАЧА

Отже, дорогий Читачу!

Читач уже посміхається, бо здогадується в чому річ, і ця посмішка мене тішить. Але це прихильний читач. А неприхильний — уже починає сердитись. І це теж мене тішить, бо це означає, що мій лист так чи так не буде залишений без уваги.

Чого ж посміхається прихильний Читач? Бо вгадує, що після довгого його, читачевого, чекання (а деякі українські читачі чекають від своїх письменників уже ціле десятиліття книги, якщо не "великої" то хоч "середньої" літератури) — після довгого чекання, нарешті має з'явитися нова книга, та що письменник без його, читачевого, допомоги зовсім безпорадний і не зможе її видати.

А неприхильний Читач сердиться, бо: — "Знову читай і знову лайся!" Але щоб мати цю приємність (читати й лаятись), треба б теж якось цю справу не лишити без уваги...

І перші й другі Читачі однаково милі письменницькому серцю і тому це звернення до них — до всіх моїх Читачів, як до добрих друзів.

Високоповажані Панове!

Тішу себе думкою, що цей клопіт буде не з досадних і прикрих — клопіт, як видати нову книгу, яку я з тремтінням у серці й морозом за шкірою хочу вашій увазі запропонувати. Тремтіння в серці й мороз за шкірою у автора від свідомості, що в наших умовах важко, дуже важко письменникові працювати, але легко, дуже легко скомпромітуватися. Ох, ці умови! (добре що хоч є на що звалювати!) Умови зовсім не письменницькі. І не дарма за ціле десятиліття нашого існування у вільному світі полиці нової української, т. зв. "великої" літератури лишаються досі майже порожніми! Це через ці жахливі наші умови.

Але як же бути? Працювати чи не працювати? Держати чи не дерзати? А як щось зробив, то видавати чи не видавати?

Кожного разу я б'юся над цим і кожного разу, зважившись видавати, немов кидаюся сторч головою в глибоку воду — ану ж утоплюся!

Але Бог милував. Хоч я й не певен, що я досі не втопився тільки випадково.

Цей раз я теж зважився видавати. А зважившись, апелую цим листом до своїх читачів про читацьку допомогу, і підкреслюю, що сьогодні українському письменникові, який хоче бути ні від кого незалежним, видати книгу абсолютного неможливо без участі читачів. Тобто — без мобілізації коштів на видання шляхом попередньої передплати.

У цьому й полягає суть мого звернення та суть читацької бажаної допомоги.

Пригадую моїм шановним Читачам, що це моє друге звернення до них. Перше моє звернення було п'ять років тому, коли я видавав книгу "Сад Гетсиманський". Надіюсь, що тоді я Читачів не підвів. Так само надіюсь, що не зробив помилки, той твір видавши, хоч він і написаний у цих самих жадливих неможливих умовах. А виходом у світ та книга зобов'язана тільки Читачам. Я навіть пишу це слово з великої літери, на знак мого зворушення, пошани і вдячності. Читачі тоді виявили зразок співдії з письменником і мушу одверто й прямо сказати, що, коли б не це, "Сад Гетсиманський" ніколи не побачив би світу. Бо підняти таку книгу жадне наше видавництво фінансово не в силі і не ризикнуло б це робити. Чужинецькі ж "фонди" ніде для нас не приготівлені.

Окрилений тим досвідом, я хочу повторити його ще раз.

Деякі Читачі зауважать (і то напевно), що, мовляв, є ж тепер спеціальний видавничий фонд при УВАН і НТШ у США на 60-тисяч доларів, подарований американцями, про що було в пресі спеціальне повідомлення.

Атож, саме з того повідомлення й видно, що той фонд для таких, як я, зовсім і не розрахований. Не розраховані й видавничі плани. Це ясно після перечитання того повідомлення. Але мене те й не турбує. Як український письменник, я хочу бути завжди й цілком незалежним від будь-яких фондів. Досі я без них обходився. Вірю, що обійдуся й до кінця життя мого. Мій фонд — (золотий мій фонд!) — у душах моїх читачів. Цього з мене вистачить, і ті пару книг, які ще я напишу, побачать світ без жадного биття поклонів перед кишенею, де лежить той чи інший "фонд". Я в цім переконаний свято, як і в тім, що звичайний горошовий фонд ще не творить літератури. Літературу якщо й творить, то тільки співдія читача з письменником, бо в ній криється величезний моральний і психологічний стимул.

Ось так сказавши, чого я хочу від Читачів і на що я сподіваюся від них, я б тепер мусів би сказати, що ж я їм пропоную, яку таку книгу й чого вона варта.

Чого варта нова моя книга — не знаю. Може й нічого не варта. Це книга, багато уривків з якої було друковано в періодичній пресі протягом останніх років, і на підставі їх Читач сам може вже скласти свою думку про цілість. Попередня назва книги була "МА-РУСЯ БОГУСЛАВКА", як назва цілоти. Але по чотирьох роках праці оформилася інша і вже остаточна назва для цілоти. Книга називається "БУЙНИЙ ВІТЕР". Це твір про українську молодь перед і в другій світовій війні. Перший том цього твору називається "МА-РУСЯ БОГУСЛАВКА" і це я його тепер хочу запропонувати увазі Читачів, тобто видати. Для початку.

Я б міг, звичайно, сказати, як то прийнято, що вихід у світ цього першого тому, — це буде "сенсаційна поява" і т. д., і т. п., але я цього не кажу, хоч зовсім і не певен, що мої вороги й "вороги" справді не зроблять великого сенсаційного вітру з цього, а може й бурі. Все можливе. Скажу тільки, що я хотів написати гарну книгу, але відомо ж, що бажання, а особливо в наших умовах (добре, що хоч є на що звалювати!) не завжди здійснюються. За одно лише ручусь, — книга шира. І там, де гарна — шира, а особливо шира там, де погана. Тобто автор не хоче нічого зва-

лювати на "кепські умови", а все кладе на карб здібності чи нездібності своєї.

А ще за одно я ручусь цілком і повністю, — що з цієї книги особливо будуть задоволені мої недруги, — ця книга буде цікава та вигідна для них, для всіх моїх недругів, як зброя проти мене ж; так, бач, вже повелось у нас на еміграції, що в боротьбі деяких осіб і груп проти автора цих рядків взято за методу голосити всюди, що найнегативніші персонажі в моїх творах — це я сам. Аж до того, що, мовляв, знаменитий (в тюрмі НКВД знаменитий) Мельник з "Саду Гетсиманського", який добивав ломиком людей — це теж я. Я не встрайвав на цю тему в полеміку. Зараз я працюю над книгою про повстання на панцернику "Потьомкин" і, якщо мені закинуть (а закинуть напевно!), що найнегативніший і найганебніший персонаж в цій усій епопеї, такий кат Голіков, — це був я також, я теж не встрайвиму в полеміку. Будь ласка!

Очевидно, кожен з моїх недругів має право, повне й незаперечне, проявляти свої здібності до мислення такі, які в нього є, бо не можна проявити того, чого немає. І я йому співчуваю й радо йду назустріч: звертаю увагу, що і в цій книзі також є багато негативних персонажів, і все це теж буду я.

Сказати по-правді, дорогий Читачу, я боявся вже взагалі виводити негативних персонажів, бо це все буде на мою біду, і хотів написати книгу тільки з персонажів позитивних; довго журився й мучився, бо як же можна показати світло без тіні, а тінь без світла, а потім махнув рукою й вирішив ліпше постраждати за всіх негативних, прийняти за всіх них муки на себе, бо немає ради, а книгу такі написати правдиву. І тепер, от, видаю книгу з таким почуттям, ніби йду на смертні муки.

Вважаю за свій обов'язок зразу ж попередити Читачів, що може деякі негативні персонажі в цій новій моїй книзі все ж вийшли не дуже страшними, а наділені людськими рисами попри всю їхню ганебну суть, — то нехай мені Читачі це вибачають, взявши до уваги вище сказане, тобто взявши до уваги мій все таки страх перед надмірними терзнаннями. Бо великі конвеєри тих терзань не проходять марно, лишаючи в людині комплекс жаху, незалежно від того, чи ті конвеєри в застінках НКВД, чи поза ними.

Трудно. Працювати письменникові в наших умовах трудно. Тож нехай не гніваються Читачі, що може навіть деякі вороги в цій книзі видалися авторові часом гуманними людьми, бо буває й так, авже ж, буває іноді й так, що й тюрма, в порівнянні з "нетюрмою" викликає в людини на устах посмішку, бо виявляється, що її жорстокість не була більшою, аніж деяка людська "доброта".

Але все таки в книзі є такі потворні персонажі, що це цілком влаштує всіх моїх недругів і, утотожнюючи мене з тими персонажами, вони зможуть псувати мені кров принаймні років з десять.

Але віра моя в людей, у перевагу доброго над злим незнищима. І тому я, при цій моїй незнищимій вірі в краще, не тільки можу працювати, а й сподіватися на підтримку всього справді вартісного й порядного серед нашої еміграції в справі реалізації письменницького доробку.

Завдання створення вартостей нашої літератури — це справді велике завдання. І це завдання тяжке, і наші умови жорстокі, тому ми й не маємо тих сподіваних великих творів. Одначе треба дерзати. Ця праця, як уже було сказано, є таким дерзанням. Але, як уже теж було сказано, без живої участі Вашої, без допомоги широких читацьких кіл письменників, що в наших умовах має не тільки практичне, а й велике моральне значення, всі ці дерзання приречені на невдачу.

Ось тому я й звертаюся ще раз до своїх Читачів. Звертаюся, вірячи, що з їхньою допомогою ця моя праця не буде приречена на стління десь в дів'яцькому столі, а побачить світ. Для цього треба зовсім небагато — треба лише довести, що український читач, український громадянин, не дозволить, щоб український письменник теж косив очима на якісь чужинецькі джерела (за прикладом деяких політиків) та щоби його творчість була здана на милість якогось "дяді", а сприяє йому триматися цілком незалежно. Це робиться дуже просто: для цього Читач передплачує книгу наперед і тим уможливорює її видання, а чав-

• НА ВИРІШАЛЬНОМУ ЕТАПІ СВІТОВОЇ РЕВОЛЮЦІЇ

(З циклу: Ідейне підґрунтя світового конфлікту)

Стаття міститься в порядку обговорення. — Ред.

Сучасна політична ситуація усвіті, яка розвивається в атмосфері конфлікту двох систем, не є продуктом тільки нашого часу, не є відірваним явищем в історії людства. Проблеми, якими тривожить себе людина сьогодні, не нові. Вони сягають своїм корінням в далеке минуле, хоч, може, щойно сьогодні прийшов час дати відповідь на цілий ряд питань і справ. Нагадаймо тільки соціальних пророків старовинної доби з їх етично-релігійними утопіями, "Республіку" Платона, соціальних філософів римської імперії, теократичну концепцію Августина, діяльність Савонаролі, "Утопію" Томаса Мора, утопічних соціалістів 18-го ст., Роберта Оуена, цілий ряд соціальних концепцій 19-го ст. — усі вони шукали кращого завтра людини.

Все це треба мати на увазі, коли хочемо правильно розуміти закономірність нинішніх явищ і їх суть. Сьогодні стало втертим звичаєм зводити всі проблеми наших днів до мови чисел, які ілюструють потенціал протилежних політичних блоків, до числа вишколених дивізій, кількості танків і літаків, керованих стрілен і т. д. На сторінках газет і в цілому ряді книг ми зустрічаємося з описами страхіть сподіваної майбутньої війни, що мала б принести загибель людині і поряд з тим зрозумілі і виправдані вислови розпачу та заклики зробити все, щоб уникнути самознищення в огні атомових, водневих і кобальтових бомб, що їх нести-муть керовані на віддалі стрільна-ракети.

Ми свідки того, як кожного дня метушаться дипломати різних країн у пошуках якогось "чудодійного каменя", який мав би принести не тільки розв'язку кризи, але і врятував би отой "статус кво", до якого пі дипломати, а разом з ними і їхнє оточення, так звикли і з яким не хотіли б розставатися.

Чи треба ж тоді дивуватися, що ота метушня кожночночасно кінчається невдачею, що після кожного, нібито, успіху через короткий час знову "відкриваються рани" і знову від початку треба розпочинати процес лікування?

Воно й не може бути інакше, коли візьмемо до уваги, що всі ті рятункові заходи майже не заторкують суті проблеми, а спираються на засадах, які не тільки не відповідають вимогам ситуації, а ту ситуацію ще погіршують.

В ЧОМУ СУТЬ СВІТОВОГО КОНФЛІКТУ?

Загально прийнято говорити що, мовляв, головною ознакою нашої доби є конфлікт між комуністичним світом під керівництвом Москви і західним демократичним під керівництвом США і частинно Британії. Цілий ряд факторів підтверджує, нібито, правильність такого ствердження. Та чи так воно по суті, чи справді такою головною ознакою доби є отой конфлікт?

тора наснажує великою вірою в українську людину й енергією для праці в ім'я неї.

Тільки й усього.

Я свій апель висловив. Тепер буду чекати, що з того вийде, передаючи всю справу до в-ва "УКРАЇНА".

З ширшою пошаною до всіх моїх Читачів та з глибоким переконанням, що це моє звернення не лишиться "гласом вопіючого в пустелі", —

Іван БАГРЯНИЙ

19. 9. 54

НОВІ ДНІ, ЛИСТОПАД, 1954

Ми схильні розцінювати обстановку в цілком іншій площині. Ми вважаємо, що конфлікт радянського блоку з західним не основний, а тільки похідний вияв тієї ситуації, що оформлялася століттями, і яка в наш час найбільше загострилася з виразною тенденцією до розв'язки.

Відомий англійський історик Арнолд Дж. Тойнбі, який якраз тепер закінчив свою капітальну працю "Студія історії", пише м. ін., що центральною проблемою нашого часу є те, що "всі раси, народи, класи та одиниці вимагають своєї частки в управлінні й багатстві світу, що дотепер було тільки монополією небагатьох".

Гадаємо, що власне в цьому ствердженні криється суть проблеми і що від правильної відповіді на так поставлене питання залежатиме майбутнє і світу і людини.

Боротьба за владу і боротьба за світові багатства тягнеться червоною ниткою крізь історію всіх народів. Ця боротьба мала різні форми, але в неї довго не були включені найширші маси. Можна сказати, що ідею включення найширших мас в кругообіг історичних подій вперше підняло християнство, нова релігія, що закріпилася в період найбільшої соціальної несправедливості та експлуатації людини людиною. У своєму дальшому розвитку на протязі століть ідеї Євангелії, що лягли в основу т. зв. західно-європейської культури, започаткували велетенський соціально-політичний фермент і постання цілого ряду нових теорій і концепцій, що ставили собі за мету повне ушасливлення людства.

Чеська революція в 14 столітті з релігійним підґрунтям, селянська революція в Німеччині в добу реформації в 16 столітті, селянська революція в Україні, що почалася десь у 15 столітті і завершилася створенням козацької республіки "без хлопа і пана" в 17 столітті, англійська революція в 17 столітті з тими ж вимогами соціальної справедливості і політичної рівності для народних мас, американська революція під кінець 18 століття і створення американської республіки, велика французька революція на переломі 18 і 19 століть, що винесла великі гасла рівності і братерства, "весна народів" у половині 19 століття, народження сучасного націоналізму і врешті перша світова війна та велика революція на Сході Європи — все це етапи розвитку, по яких проходила людина в минулому, прагнучи "своєї частки в управлінні і багатстві світу".

Зовсім не суттєве те, що окремі великі революційні зриви не увінчувалися успіхом у повному засягу, що після зриву часто приходив період неймовірного тиску і несправедливості та визиску, але це тільки сприяло концентрації вибухового матеріалу і спричиняло те, що наступний вибух завжди був могутніший і щодо сили і щодо засягу.

Зокрема важливим є, що коли майже до найновішої доби всі ті ферменти відбувалися тільки в Європі і в Америці заселеній європейцями, то в останньому сторіччі революційне кипіння поширилося на цілий світ, охоплюючи всі раси земної кулі. Тут байдуже, які форми приймає той фермент. В одних країнах він виражається в формі гострого націоналізму, в інших країнах у формі комуністичної революції, але всюди суть того ферменту та сама: дана людська спіль-

нота вимагає для себе і для своїх членів "частки в управлінні і багатстві світу".

НАСЛІДКИ ТЕХНІЧНОГО ПОСТУПУ

Те, що стан революційного напруження у світі сьогодні такий високий і такого широкого, загальносвітового засягу, треба, передусім, завдячувати велетенському технічному поступові, який врешті doprowadив до того, що простір у житті людини перестав відігравати важливу роль, перестав бути перешкодою для міжнародних і міжконтинентальних контактів і, що найважливіше, перетворив цілу земну кулю у спільне добро, легко доступне для всіх народів і людей.

Людська духовна й матеріальна культура, що на протязі тисячоліть розвивалася під знаком регіоналізму, під більшими чи меншими взаємними впливами, на протязі лиш одного сторіччя затратила майже цілком свій дотеперішній характер, стаючи спільною власністю всіх рас світу. Сьогодні вже немислимий розвиток цілком відокремлених китайської, індійської, європейської чи будь-яких інших культур та цивілізацій, як це було в давнину. Сьогодні мислима тільки одна світова культура, яка назовні виявляється у різних формах, має різні свої відтінки чи специфічні забарвлення (з уваги на існуючі національні і расові різниці), але яка по своїй суті є одною, зведеною до спільного знаменника.

Чи означає це зник різниць у площині, наприклад національній?

Ми не маємо ніяких підстав припускати, що таке станеться. Противно, мусимо відзначити, що наша доба — це доба, у якій наступить повна перемога ідеї політичної незалежності всіх народів світу. Власне, поширення в цілому світі надбань матеріальної й духовної культури, які ще досить недавно були доступні тільки окремим расам і народам на вищому ступені розвитку і засвоєння тих надбань народами на нижчому ступені розвитку — стало стимулом для розбудження національних амбіцій і ми свідки, як на всіх континентах стала акотною справа повного національного визволення і відокремлення (у фізичному розумінні), що єдино уможливорює кожному народові вільно і повністю користати з досягнень людського духа.

Засвоєння культурних надбань інших народів і рас, свого роду "культурне вирівнювання" між народами немає ніяких нівеляційних тенденцій, отже не призведе до знику тих народів. Ми наближаємося до періоду в історії людства, коли на однаковій висоті буде життєвий рівень народів Європи, Америки, Азії, Африки і т. д. і коли на однаковому поземі представники духовної культури тих народів зможуть обговорювати проблеми спільної всім культури і коли досягнення якогось народу в тій площині відразу ставатиме власністю народів цілого світу.

З другого боку такий процес буде можливий ще й тому, що технічний поступ, який усунув дотеперішнє поняття простору і території, практично завдав смертельного удару імперіалістичним тенденціям окремих народів, унеможливаючи продовжування політики підбоїв і поневолювання інших народів, як це було в минулому і як це ще продовжується тимчасово сьогодні.

ПОЛІТИЧНІ БЬОКИ НЕ ВІДОБРАЖУЮТЬ ДІЮЧИХ СОЦІАЛЬНИХ ПРОЦЕСІВ

Стверджуючи, що конфлікт між західним і радянським бьокими не стуттєвий для нашої доби, ми хотіли вказати, що ті два політичні бьокими насправді не

представляють актуальних соціальних процесів у світі. Ті процеси, однородні по своїй природі, проходять рівночасно внутрі обох бьоків і спрямовані до тієї самої мети: повного політичного і соціального визволення людини і народів.

До чого ж прагнуть згадані бьокими?

Передусім і один і другий бьок — продукт регіоналістичного світосприймання з тенденціями до монопольного панування чи то невеличких суспільних прошарків внутрі окремих народів, чи панування якогось народу в цілому світі. Такі тенденції є невід'ємною прикметою приватно-капіталістичної системи (західний бьок) і системи державного капіталізму, у якій приватного капіталіста заступила всесильна держава і апарат якої неподільно панує над широкими народними масами і всіми багатствами країни (радянський бьок).

Безперечно, під натиском дійсності і один і другий бьокими намагаються себе і свої справжні цілі маскувати, використовуючи ідеї та гасла, приємні для найширших мас. І одна і друга сторона говорить про національне і соціальне визволення, про справедливий соціальний лад, про усунення расової дискримінації, про рівноправність всіх народів світу. Але поруч з голошенням тих ідей і один і другий бьок продовжує толерувати в себе національне і соціальне поневолення, расову дискримінацію, продовжує проповідувати перевагу одного народу над другим.

Візьмімо СРСР, країну "перемігшого соціалізму". Чи можна в світі знайти країну, де б ідеали соціальної і національної справедливості були брутальніше нівечені?

З другого боку, що кинуло в'єтнамців в обійми комунізму, як не те, що "демократична" Франція ніяк не могла погодитися з думкою про національну незалежність для В'єтнаму? А що діється в Північній Африці? Як довго Єгипет мусів боротися за свою суверенність? Чи Британія хоче погодитися на повернення Кипру Греції, хоч грецьке населення острова вимагає приєднання до батьківщини?

Але не тільки в площині національної проблематики на Заході подибуємо разючі неполадки. Теж і в соціальній площині в країнах західного бьоку населення не знаходить розв'язки наболілих проблем, бо в тому не зацікавлені всі ті прошарки суспільства, які мають у своїх руках монопольне управління багатствами відносних країн.

З тих причин обидва політичні бьокими, що стоять проти себе у смертельному змагу, не є і не можуть бути виразниками соціальних процесів у світі і це кваліфікує їхній змаг, як тільки імперіалістичну боротьбу боротьбу за перерозподіл світу. Звідси теж існує практична можливість погодження обох противників, що так досить щиро висловив один з західних лідерів крилатою фразою про "мирне співіснування". Таке "мирне співіснування" було б немислимим, коли б противники справді прагнули досягнути якогось кращого соціального ідеалу, в ім'я якого була б ведена боротьба, бо тоді була б основна причина для конфлікту. Коли ж цього немає, коли справа не в принципах, а тільки в релятивних вартостях, тоді почерез цілий світ в будь-якому місці можна визначити межу, навіть через тіло якогось народу.

НА ВИРІШАЛЬНОМУ ЕТАПІ

Людство перебуває на етапі, який за Гегелем можна б назвати антитезою, запереченням дотеперішнього ладу. Черговим етапом повинна бути "синтеза", новий

• ДРЕВНІЙ ПЕРЕЯСЛАВ

Переяслав-Хмельницький, нині районний центр Київської області, належить до найстаріших міст нашої країни.

Територія, на якій знаходиться древній Переяслав, з давніх часів була заселена східними слов'янами. Під самим Переяславом в 1952 році був відкритий слов'янський могильник III-IV століття нашої ери, що відноситься до так званої "культури полів поховань".

суспільний і політичний лад, при якому "всі раси, народи, класи і одиниці матимуть свою частку в управлінні і багатствах світу, що дотепер було тільки монополією небагатьох".

Конфлікт заходу із радянським бльоком, побічний продукт актуальної дійсності в світі, з уваги на свою натуру і розміри, зможе мати вагу стимулюючого фактора, який уже остаточно розвалить основи старого світу, що перетривали два світові катаклізми, але вийшли з них у такій мірі послабленими, що майбутнього перед ними вже немає. Внутрішні протиріччя, які вже сьогодні розсаджують внутрі обидві системи, завалять теж і можливого переможця.

Немає сили в світі, яка б зупинила похід людських мас до повного урівноваження, до повної національної й соціальної справедливості, до такого ладу, при якому був би цілком знищений визиск людини людиною чи то по лінії накопичення власності, чи по лінії расових і національних різниць.

Змаг за такий завтрішній світ стоїть на вирішальному етапі. Ми ж свідки останнього акту великої драми людства, яке прагне кращого завтра і яке те краще завтра врешті досягне.

НОВІ ДНІ, ЛИСТОПАД, 1954

У похованнях могильника знайдено різноманітні речі, що, за віруванням того часу, повинні служити померлому. Це — керамічний посуд, майстерно виготовлений за допомогою ганчарного кола, металеві, кістяні й скляні вироби та ін. У числі знахідок були й скляні чаші римського походження.

Археологічний матеріал омгильника свідчить про високий для свого часу рівень економічного і культурного розвитку східних слов'ян. Наявність багатих і бідних речами поховань відображає ріст майнового розшарування.

Вже на початку X століття Переяслав був третім по важливості містом після Києва й Чернігова. Про це ми довідуємось з літопису, в якому під 907 роком наводяться умови договору князя Олега з переможеною Візантією. Візантія зобов'язалась виплачувати данину древньоруським містам — Києву, Чернігову, Переяславу та ін.

Під роком 993 знаходимо в літопису повідомлення про "закладення" Переяслава князем Володимиром Святославичем після його перемоги над печенігами на річці Трубіж. Але в цьому місці мова йде не про побудову Переяслава вперше, а про спорудження Володимиром нових укріплень у місті, що існувало вже раніше.

Літописець наводить також легендарне пояснення назви міста. Ця назва виникла в честь перемоги молодого богатиря Кожум'яки над печенізьким велетнем (Кожум'яка "перевів славу" в Печеніга).

В м. Переяславі збереглися до наших днів залишки земляних укріплень, що відносяться до кінця X століття, — часу княжіння Володимира Святославича.

Як показали розкопки, ці земляні вали мали складну конструкцію. Основою їх були дерев'яні зруби, заповнені глиною і землею. Зовні зруби були укріплені сирцевою цеглою і дерев'яним каркасом. Подібна конструкція валів відома і в інших староукраїнських містах. Зовні до валу прилягав глибокий рів, а по верху валу, треба думати, проходила дерев'яна стіна.

Залишки валів показують, що Переяслав, як і інші древні міста, складався з двох частин. При впадінні річки Альти в річку Трубіж знаходилась центральна частина міста, так званий "дітинець", де жили представники феодальної верхівки. За валом "дітинця" знаходився "окольний город", населений небагатьма громадянами, головним чином ремісниками і дрібними торговцями. "Окольний город" в свою чергу теж був оточений валом.

Значний розмір території в середині валів свідчить про те, що древній Переяслав був великим містом з численним населенням.

Починаючи з XI століття, місто стає столицею значного Переяславського князівства і відіграє велику роль в політичних подіях того часу.

Дані літопису і археологічні дослідження свідчать про те, що в місті було широко розвинене церковне та цивільне будівництво. Нам відомий уже ряд будівель XI-XII століття, які в свій час були видатними спорудами архітектури і живопису. В кінці XI століття переяславський митрополит Єфрем будує цілий комплекс кам'яних будівель, в тому числі три церкви і кам'яну стіну, що оточувала його двір.

Найвидатнішою з цих будівель була Михайлівська церква, досліджена археологічними розкопками в 1949-1953 роках. Виявлені рештки фундаментів, стін і підлоги церкви показують, що вона була значно більшою за сучасну церкву, яка стоїть на її місці.

Стіни церкви в середині були прикрашені фресковим розписом і мозаїкою. Підлога була вимощена кольоровими керамічними полив'яними плитками, шиферними орнаментованими плитами та мозаїкою. Своїм розміром та багатством оздоблена Михайлівська церква не поступалася сучасним їй київським церквам. Недалеко від Михайлівської церкви були відкриті руїни кам'яної цивільної будови того часу.

У підвалі сучасної Успенської церкви є рештки кам'яної церкви, побудованої в другій половині XII століття. Збереглися відомості, що після зруйнування цієї древньої церкви при нападі на Переяслав татар у 1237 році на її місці в 1586 році була побудована дерев'яна церква.

Значний інтерес становлять археологічні дослідження, проведені в 1954 році на території "окольного города". Відкриті кам'яні будівлі свідчать про розвиток будівництва в місті і наявність своєрідного стилю переяславської архітектури.

Але археологічні дослідження дають нам уявлення не тільки про церковні і багаті цивільні будівлі. Нам відомі також житла рядових городян, що складали основну масу населення міст. Це були невеликі будівлі, стіни яких споруджувалися з дерева і обмазувалися зверху глиною. У них, звичайно, знаходили глиняний посуд та інші предмети побуту.

Залишки двох таких будівель було відкрито в самому центрі "дітинця". Такого ж типу будови були виявлені і на території "окольного города", який був основним місцем скупчення міської бідноти.

Саме тут, на посадах древніх міст, жив ремісничий і торговий люд, збирався віче.

Древній Переяслав, розташований близько південно-східного рубежа древньої Русі, довгий час був опорним пунктом в боротьбі руських князів із степовими кочовиками.

У відбитті нападів кочовиків значну роль відігравало не тільки укріплення міста, а й лінія так званих "Змієвих валів", що проходить на відстані 12 кілометрів від Переяслава. Спорудження "Змієвих валів" дослідники відносять до часів значно раніших за епоху Київської Русі. В X-XI столітті під Переяславом часто відбувалися бої із кочовиками-печенігами, а пізніше — половцями. Проте жодного разу їм не вдалося здобути місто.

В 1237 році Переяслав зазнає напад з боку сильного і небезпечного ворога — татар. Один із татарських загонів оволодів Переяславом. Місто було розгромлене, жителі знищені, а будівлі зруйновані.

Напад татар завдав сильного удару місту, але не знищив його повністю. Життя в Переяславі знову поступово відновлюється.

Починаючи з XIV століття, українські землі стають здобиччю литовських і польських феодалів, Туреччини і Кримського ханства. Наступний період історії Переяслава пов'язується з тривалою героїчною боротьбою українського народу проти іноземних поневолювачів, в т. числі і з Росією.

Алла Брайчевська, кандидат історичних наук.

ПЕРЕЯСЛАВ-ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ СЬОГОДНІ

З Переяславом зв'язане й життя Тараса Шевченка, його творчість. Ще й сьогодні стоїть у Переяславі бу-

динок А. М. Козачковського, у якому в 1845 р. жив великий Шевченко. У цьому будинкові Шевченко написав чимало своїх творів в тім числі й такі перлини, як "Кавказ", "Наймичка", вступ до поеми "Єретик", та "Заповіт". Це був час розквіту Шевченкової творчості. На будинку прибито відповідну меморіальну дошку, а коло нього стоїть пам'ятник Шевченкові.

Шевченко оспівав Переяслав і його район у своїх безсмертних творах. Ось, наприклад, його "Тарасова ніч", у якій розповідається про перемогу українського народу над польськими окупантами 1630 р. На чолі українських козаків-месників стояв Тарас Федорович Трясило. Після багатьох днів упертого бою з першорядною польською армією, у якій були й найманці-німці, українці в ніч на 22 травня 1630 р. розгромлюють війська польського гетьмана Конєцьпольського саме тут, між Трубайлом (Трубіж) та Альтою..

Той же гнівний Тарас Шевченко рішуче й остаточно засуджує Переяславську угоду, а через неї й цілком засуджує великого гетьмана Богдана Хмельницького (поема "Великий Лях" та інші).

Сьогодні в колишньому будинку Козачковського розташовано музей, у якому, звичайно, грубо фальшують і Переяславську Раду і Богдана Хмельницького, і Шевченка..

Музей потопав у шумовинні дерев. Старі акації, що шумлять біля паркану, посадив ще сам Козачковський. Серед них одна незвичайна: на її стовбурі внизу помітно переплетіння двох дерев. Перекази старих людей твердять, що цю акацію в далекі дні її юности переплели Шевченкові руки на знак вічної дружби! Ці перекази можна вважати імовірними, бо Шевченко в листі до Козачковського з заслання згадує про те, як його переяславський друг восени 1845 року садив акації попід парканом свого будинку. Шевченко просить написати йому, чи великі вже ті дерева..

Переяслав-Хмельницький сьогодні люто русифікується. Про це свідчать фота в радянських журналах (напр. "Україна", ч. 6, 1953, Київ та інші), з яких нахабно визирають російські написи на всіх прилюдних місцях.

По упадку козаччини Переяслав занепадає цілком. Жалюгідно він виглядає з прекрасних малюнків Тараса Шевченка: бідність, глушина, запустіння..

На початку 20 століття в Переяславі налічувалось 16 з половиною тисяч мешканців, була одна лікарня, дві бібліотеки, одна середня школа, 6 початкових шкіл, 20 промислових установ з трьомастами робітників, дві кредитових установи, пристань та залізнична станція, 28 тисяч бюджету, з яких на освіту витрачалося тільки 2.450 карб., а на лікування лише 765 карб.

Сьогодні в Переяславі-Хмельницькому є три середні школи, педагогічна школа, 25 лікарів тощо. На будівництво міста відпущено понад 20 мільйонів карбованців. У місті будуються: середня школа, готель, лікарня, прокладають водогін, асфальтують вулиці, садять парк. Все це робиться з пропагандивною метою (на відзнаку 300-річчя "воз'єднання"), на кожному кроці підкреслюється "братня допомога великого російського народу"..

Але не одного окупанта пережив уже наш древній Переяслав — переживе й цього останнього.

П. Волиняк

Жень-шень

У горах Чань-Бай-Шаня, на кордоні з Кореєю, існують два древніх роди Сілян-цзи і Лян-се-ер.

Одним з представників першого роду був знаменитий воїн Жень-Шень, захисник бідних і слабих, пригноблених і скривджених.

Представники роду Лян-се-ер відзначались жорстокістю. Один з них, молодий красень Сон-Ші-Хо, ставши хунхузом, кривдив, грабував народ. Жень-Шень, обурений безчинством зграї хунхузів, напав на неї і, взявши в полон Сон-Ші-Хо, закував його в кайдани.

Полоненого побачила сестра Жень-Шеня, красуня Ліу-Ла. Вона закохалась у ватажка хунхузів, звільнила його і втекла з ним у гори. Дізнавшись про це Жень-Шень погнався за втікачами і скоро наздогнав їх у диких міжгір'ях Цяо Суй Финя. Перелякана Ліу-Ла сховалася за скелею. Почався смертельний бій. Сон-Ші-Хо був дужий. Але Жень-Шень, володіючи силою і спритністю тигра, завдав, нарешті, своєму противникові смертельного удару. Побачивши це, Ліу-Ла голосно скрикнула від переляку і горя. Жень-Шень обернувся на крик, і це згубило його. Зібравши останні сили, вмираючий Сон-Ші-Хо вдарив Жень-Шеня в серце.

Довго плакала красуня Ліу-Ла за своїм братом і коханим і, нарешті, висухла, як сохне рослина, а там, де падали її гарячі сльози, з'явилась небачена доти рослина жен-шень — корінь життя.

Така є одна з численних легенд про чудову рослину жень-шень, з глибокої древності відому в китайському народі як найцінніший лікувальний засіб.

"Ніде на землі нема іншої рослини, навколо якої було б створено стільки легенд і сказань", — писав відомий натураліст, дослідник Далекого Сходу В. К. Арсеньєв. У легендах про жень-шень тісно переплітаються забобони, що виникли на ґрунті безсилля і страху людей перед грізними силами природи, і багатий народний досвід, тонка спостережливість шукачів цінного кореня. Містика і забобони, з одного боку, і чудові своєю точністю спостереження природи — з другого, химерно переплітаються майже в кожній легенді.

"Тільки людина з чистою совістю може знайти 'корінь життя', говорить одна з таких легенд. 'Для людини порочної чи аморальної це недоступно. Від такої людини корінь глибоко ховається в землю'".

Властивість кореня жень-шень з роками заглиблюватись, "втягуватись", в землю ми виявили тільки в останні роки — це важливе пристосування рослини до життя в суворих умовах. Приморського краю. Як бачимо, це знайшло відбиток у китайській легенді, складеній сотні, а може, і тисячі років тому.

Згідно з іншою китайською легендою Жень-Шень, уникаючи переслідувань, "втік у гори і наплодив багато рослин, подібних до себе". Тому знайти справжній жень-шень дуже важко. Чим ближче знайдена рослина до справжнього жень-шеня, тим більше її корінь нагадує формою постать людини, тим більший і міцніший він, тим дорожче ціниться. Тут, очевидно, знайшли відбиток спостереження про наявність у Манчжурській та Уссурійській тайзі деяких рослин, які зовні схожі на жень-шень і часто вводять в оману недосвідчених шукачів. Це, наприклад, елеутерокок ("чортів куш"), пеон, воронець і деякі інші тайгові рослини.

Дуже часто й мені, особливо в перші роки блукань по Уссурійській тайзі, доводилося помилятися, схвилювано кидатись до молодого елеутерококуса з його п'ятидольними, як у жень-шен, листочками і потім розчаровуватись, уколівшись об гострі колючки, які рясно вкривають стебло "чортового куша" під листками. Як часто трилисті сходи ребристої берези, тридольне листя звичайної тайгової травички вальдштейнії, анемони або японського маку здавалися мені листям одного жень-шеня.

Коли буде написана докладна історія жень-шеня, на перших сторінках її читач знайде опис подій глибокої, сивої давнини. Є відомості про те, що ця чудова рослина використовується понад чотири тисячі років. Перегортаючи сторінки історії жень-шеня, читач дізнаєть-

ся про славу всецілющего засобу (панацеї), яка поступово утвердилася за жень-шенем, про надзвичайну цінність кореня, що інколи продавався не дешевше, як золото, про нещадну експлуатацію купцями та китайськими імператорськими чиновниками важкої і ризикованої праці шукачів кореня — китайців, багато сотень і тисяч яких гинули в глухих нетрях тайги, у пазурах тигрів, од рук грабіжників-хунхузів. Читач дізнається про те, як поступово зовсім вичерпалися запаси дикоростучого жень-шеня в лісах Кореї і Манчжурії, і це змусило корейців і китайців ще в минулому столітті перейти від збирання цінного кореня до його вирощування на плантаціях; про жень-шеневу гарячку, яка охопила американців, що знайшли в своїх лісах споріднену з жень-шенем рослину...

Тільки на величезному просторі від Хабаровська до Посєта (між берегами Уссурі й Суйфуна та узбережжям Татарської протоки), вкритому багатьма уссурійськими лісами, є ще чималі запаси цієї цінної рослини. Щороку, на початку серпня, коли почервоніли плоди жень-шеня роблять його помітнішим на фоні зелені, починається "корнювання". Групами по два, чотири і більше чоловік "корнювальники" (шукачі кореня) йдуть у тайгу. Повертаючись після тижня, двох і навіть місяця шукань, вони здають на заготівельні пункти десятки коренів: деякі з коренів вражають великими розмірами, вагою і віком. "Корнювальники" — справжні слідопити Примор'я; вони прекрасно знають природу краю, звички тварин, корисні властивості рослин.

Минулого літа в складі експедиції по вивченню жень-шеня ми знову відвідали Приморський край. Дуже цікаво послухати розповіді старих, досвідчених "корнювальників" — шукачів жень-шеня. Ми часто відвідували заготівельні пункти, де приймають корінь. Поки заготувач дбайливо очищає м'якою щіткою корінь від землі й старанно важить їх, "корнювальники" охоче діляться своїми багатими спостереженнями.

— Вигляд стебла жен-шеня залежить від його віку, — розповідає нам заготувач Василь Сергійович Петрушенко, досвідчений "корнювальник". — Молодші рослини мають усього два-три листочки; кожен з них складається в свою чергу з п'яти листочків, розташованих так само, як у каштана. Такі трилисті рослини наші шукачі кореня, слідом за своїми вчителями по збиранню жень-шеня — китайцями, називають "інтеза". Більш дорослі рослини звичайно мають чотири (сіпіе), п'ять (упіе) і навіть шість (чіпіе) листочків, вони, так само, як і в "інтеза", розходяться з однієї точки на верхівці стебла.

— У старих могутніх рослин, — розповідає "корнювальник" Гордєєв, — у парасольці, яка стирчить над довгим стріліц над кроною листя, може бути до 50-60 плодів — червоних ягід.

Гордєєв пригадав цікавий випадок. Одного разу, шукаючи жень-шеня, він убив рябчика. У шлунку птаха він знайшов 5-6 характерних насінників жень-шеня з міцною, як камінь, оболонкою. Після старанних шукань поблизу був знайдений великий жень-шень з об'єднаними ягодами. Трохим Ілліч Магдик підтвердив, що птахи розносять соковиті червоні ягоди жень-шеня. Звичайно жень-шень росте на схилах сопок у лісах, де переважає кедр, рідше — дуб. Але трапляється він і в долинах, часом якраз біля води, на старому хмизі, серед скель та в інших місцях, куди насіння жень-шеня могли занести тільки птахи.

Ще частіше, непомічені птахами, ягоди падають просто на землю. В таких місцях, якщо тільки ягоди не стануть здобичкою мишей чи бурндуків, утворюються сім'ї жень-шеня. Василь Микитович Опанасюк знайшов одного разу сім'ю з шести старих рослин, коріння яких важило від 60 до 120 грамів. Василь Сергійович Петрушенко знайшов у 1929 році велику сім'ю з однієї великої маточної і 46 маленьких рослин жень-шеня. Минуло 17 років, Василь Сергійович знову відвідав свою лісову "плантацію". За цей час сім'я ще більше розрослася, і деякі рослини вичерпали одну одну своїм листям.

У важкодоступних, схованих від ока людини місцях, жень-шень може лишитись непоміченим багато років і навіть десятиліть. Знаходили рослини віком в сто і більше років. Дмитро Семенович Васецький, який з

1929 року приймає корені в Яковлівському районі, розповів, що за цей час надійшли два корені найкращої якості ("екстра"). У 1934 році був прийнятий корінь вагою понад 120 грамів і віком близько ста років. За цей корінь шукачеві заплатили 4,500 карбованців. Другий корінь важив трохи більше 100 грамів і був оцінений в 3,000 карбованців.

Багато цікавого і цінного для науки можуть розповісти "корнювальники".

Детальне вивчення цієї рослини крок за кроком розвіює таємничий ореол, який століттями оточував "корінь життя", і відкриває справжнє його значення як цінної в медичній галузі рослини. Фармакологи і лікарі встановили, що настойка з кореня жен-шеня є одним з кращих препаратів, які підвищують життєвий тонус організму, працездатність людини. А головне, жен-шень благотворно відбивається на інтенсивності розумової праці. Установлено також, що настойка жен-шеня значно підвищує пристосовуваність ока при різкій зміні умов освітлення.

Загальний оздоровчий вплив жен-шеня перевірений на людях, що видужують від різних, особливо нервових хвороб. У переважної більшості пацієнтів з'явився нормальний сон і добрий апетит, збільшилась вага тіла (в середньому до 6 кілограмів), сила м'язів. Нові факти щоразу підтверджують велику медичну цінність жен-шеня і відкривають можливість широкого застосування його препаратів у медицині.

Потреба в жен-шені дедалі зростає. Отже, необхідно в найближчі роки створити досить великі плантації жен-шеня, зробити цю дику рослину культурною.

Нелегко знайти жен-шень у тайзі. Але, мабуть, ще важче зробити цю тайгову рослину культурною. Багато треба передбачити, щоб вона успішно росла і давала хороший врожай коренів і насіння.

Далекосхідний філіал Академії наук СРСР, який носить ім'я ботаніка академіка В. Л. Комарова, розгорнув широку роботу по вивченню жен-шеня. Серед незайманої Уссурійської тайги організована науково-дослідна плантація. Тут вирубали тільки чагарі. Могутні кедри і смереки, красиві клени і витончені мікромелеси своїми кронами затіняють ґрунт, створюючи умови, до яких пристосовувався жен-шень за сотні тисяч років свого існування.

Ще недавно біологія жен-шеня була галуззю, повною загадок. Загадковою здавалася властивість насіння жен-шеня лежати в землі двадцять два місяці до кильчення, незрозумілі були причини невдач розмноження жен-шеня вегетативним шляхом — відрізками кореня і кореневища та ін.

Крім дослідів на плантації Далекосхідного філіалу і спостережень над дикоростучим жен-шенем в Уссурійській тайзі, провадяться дослідження і в оранжереях Ботанічного інституту в Ленінграді. Тут жен-шень розводять у квіткових горщиках. Хоч умови для нього незвичні, але при наявності хорошої землі, поливання, тепла і світла жен-шеня тут чудово росте, цвіте і плодоносить. Досліди ще далекі від завершення, але вже тепер можна впевнено сказати, що, наприклад, цілком можливо прискорити проростання насіння жен-шеня.

Насіння жен-шеня зовні здається мертвим. Але це перше враження помилкове. Насправді під міцною і твердою шкаралупою в насінні йде приховане життя, відбуваються постійні зміни. У насінні, яка впала з рослини, все заповнено запасними речовинами.

На підставі досліджень, проведених в оранжереї, і спостережень дикоростучих рослин можна також цілком підтвердити можливість вегетативного розмноження жен-шеня.

Минулої зими в однієї з дорослих рослин одрізали головний корінь. Жен-шень прекрасно переніс операцію і тієї ж весни не тільки розгорнув свій наземний пагір, а й цвів звичайними дрібними зеленкуватими квітками-зірочками, зібраними в густу парасольку. Досліди по вегетативному розмноженню розширюються. В минулому році ми привезли з Уссурійської тайги знайдені нами й одержані від "корнювальників" близько двохсот коренів. Тепер їх висадили в оранжереї для нових спостережень і досліджень. У результаті особливо сприятливих умов живлення оранжерейних рослин, на них в ряді випадків з'явилися не одна, як

звичайно, а дві і навіть три зимуючі бруньки. Такі корені ріжуть відповідно на дві і на три частини з таким розрахунком, щоб кожен відрізок-живець мав свою зимуючу бруньку.

Так крок за кроком з'ясовується можливість і впровадження жен-шеня як нової важливої лікарської культури.

"Україна", (Київ), ч. 5 (122), 1953.

МАЄМО ТАКІ ДИТЯЧІ ВИДАННЯ:

2. "ЛИСИЧКА - СЕСТРИЧКА І ВОВК ПАНИ-БРАТ" (нове видання), народна казка, з малюнками, стор. 16, ціна — 15 центів.

4. "ЯЙЦЕ-РАЙЦЕ" (нове видання), народня казка з малюнками, кольорова обкладинка, ціна — 25 центів.

5. "МОЯ ЗБІРОЧКА" (нове видання), — багато ілюстрована книжечка, де є народня казка "Костинин син", віршована казка Наталі Забіли "Сорока-Білобока", пісня-гра з нотами "Яблунька" — текст Н. Забіли, муз. П. Козицького. Ціна — 25 центів.

1. Тарас Шевченко — ВІРШІ, стор. 44, формат: 10x7, 42 ілюстрації і портрет Т. Шевченка роботи Слищенка. Кольоровий друк, обкладинка двокольорова, гарний папір. Ціна \$0.90

2. РАЙДУГА — збірка для дітей молодшого віку, стор. 16, формат 10x7 цалів, 26 ілюстрацій, гарний папір, кольоровий друк, обкладинка в 2-х кольорах. Ціна \$0.35

М. Трублаїні — ПРО ДІВЧИНКУ НАТАЛОЧКУ І СРІБЛЯСТУ РИБКУ", стор. 16, формат 10x7 цалів. Великі на всю сторінку ілюстрації, обкладинка в 2-х кольорах. Ціна 0.40

"СОНЕЧКО Й ХМАРИНКА" — збірка для дітей молодшого віку, стор. 16, формат — 10x7 цалів, 33 ілюстрації, гарний папір, кольоровий друк, обкладинка в двох кольорах. Ціна \$0.35

NOWI DNI

Box 452, Terminal A
Toronto, Ont., Canada

ОГОЛОШЕННЯ

БУЙНИЙ ВІТЕР

Великий роман І. Багряного про українську молодь напередодні та в 2-й світовій війні, вийде частинами у В-ві "УКРАЇНА".

Зараз в-во оголошує передплату на I-й том п. н.:

МАРУСЯ БОГУСЛАВКА

Розмір книги — 450 сторінок звичайного формату. Вартість попередньої передплати одного примірника з пересиланням: США й Канада — 3 ам. долари, Австралія — 1 ф., Англія — 1 ф., Аргентина — 25 пез., Франція — 800 фр., Бельгія — 100 б. ф., Німеччина — 10 нм.

Передплату приймають:

США — сп. уп. В-ва "УКРАЇНА" —
Mrs. Lidia Korol,
3300 Carpenter, Detroit 12, Mich., USA.

Канада — сп. уп. В-ва "УКРАЇНА" —
Mrs. A. Horhota,
178 Dovercourt Rd., Toronto 3, Ont., Canada.

Крім того в США й Канаді передплату приймають представництва європейського часопису "Українські Вісті".

У всіх інших країнах передплату приймають представництва європейського часопису "Українські Вісті".
В-во "УКРАЇНА"

НОВІ ДНІ, ЛИСТОПАД, 1954

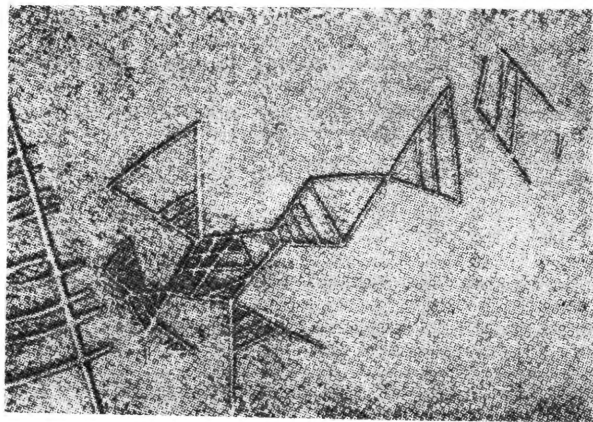
Мальовничий високий горб Кам'яної Могили, такий несподіваний серед безкрайнього приозівського степу, не міг не привернути до себе уваги дослідників. Зацікавлені цією пам'яткою природи, археологи почали вивчати її, шукати тут слідів первісної людини — і знайшли.

Поблизу могили по той бік висохлого озера виявлено давню сотянку новокам'яної доби (неоліту), особливо цікаву тим, що в її нашаруваннях знайдено сліди різних епох. Це свідчить про те, що люди жили тут протягом багатьох тисячоліть від початку новокам'яної доби.

У гротах на вершині Кам'яної Могили і під кам'яними брилами, що лежать тепер унизу, а колись були стелями гrotів чи печер, дослідники побачили численні різноманітні рисунки, прокреслені на рівних кам'яних площинах: зображення тварин, переважно биків, але й інших — коней і ланей, зображення слідів людських стіп, відбитки рук, надзвичайно складні лінійно-геометричні рисунки.

Найцікавішим є так званий "Грот мамута". Він дістав цю назву через те, що серед зображень різних тварин на його стелі одне вирізняється своїми значно більшими розмірами і дуже нагадує мамута. У цьому гроті надзвичайно багато рисунків: усі карнизи в ньому вкриті геометричним орнаментом.

Раніше грот, безперечно, був ширший і вищий. Ясна річ, стіни його з бігом часу значно осіли. Праворуч від входу в грот лежить великий камінь, на якому витертий ряд чашкоподібних заглибин.

Велику кількість лінійно-геометричних рисунків було виявлено на інших плитах і поруч зображень тварин і окремо, немовби для оздобы стелі. Серед них є так звані солярні знаки, фігури у вигляді кола чи колеса, що, мабуть, означали сонце; решітки, ромби, трикутники, проміння, ялинкоподібні фігури і т. п. Часом ці рисунки — кола, решітки, прямокутники з чудово викресленими ґратами, пристосовані до природ-

них виступів на поверхні каменя, справляють враження скульптурних утворів.

Рисунки первісних рибалок новокам'яної доби і давніх землеробів доби бронзи, відкриті в гротах на вершині Кам'яної Могили і під кам'яними брилами на її схилах, являють собою історичні документи виняткового значення.

Начальник експедиції, доктор історичних наук Михайло Яковлевич Рудинський відносить виникнення зображень Кам'яної Могили до бронзової доби, приблизно до третього тисячоліття до нашої ери. Саме на цю епоху припадає виникнення найдавніших писем.

Не виключено, що в деяких елементах лінійних зображень Кам'яної Могили можна шукати зародження найдавніших писем.

Експедиція інституту Академії наук УРСР працює тут четвертий рік. Підкопуванням каміння виявлено більше 50 зображень (підкопано понад 700 плит). Зроблено плян Кам'яної Могили (вона займає площу в три гектари), сфотографовано всі зображення, з великої частини найцікавіших з них зроблено гіпсові муляжі (знімки).

Археологічні знахідки з Кам'яної Могили — сліди кількох поселень стародавніх часів, виявлені поблизу від неї, — все це надзвичайно важливе для науки. Кам'яна Могила — визначна пам'ятка, скарбниця прадавніх витворів.

Є. Петрова

ДЕЩО ПРО "НАРИСИ З ТЕОРІЇ ЛІТЕРАТУРИ"

І. КОШЕЛІВЦЯ

Навність у нашому еміграційному культуротворенні досить інтенсивної "поетичної практики", творчої й видавничої, природним порядком вимагає посібника в поетики. На жаль, за десять років нашого повоєнного еміграційного життя видано було досі тільки один такий короткий, конспективний, та ще й надрукований циклостилом, посібник — "Український вірш" С. Гордінського (Мюнхен, 1947 р.). Видавано посібники з гордництва, з рибальства, а з теорії письменства — ні. Через те наші молоді письменники та поети часто-густо виявляють незнання найелементарніших вимог письменницької техніки, не кажучи вже про ширші кола читачів, що теж повинні б дещо знати в цієї царини, щоб свідомо сприймати продукцію наших письменників.

Тим то видання першого випуску "Нарисів з теорії літератури" І. Кошелівця (Мюнхен, 1954 р.), випуску, присвяченого віршуванню, заздалегідь зацікавить багатьох читачів. Я сам був свідком, як люди питали в книгарні, де можна купити цю книжку.

Були вже й критичні оцінки її — дві статті: В. Державина ("Історичний вклад в науку українського віршування", "Сучасна Україна", ч. 7 за 1954 р.) та Леоніда Полтави ("Нариси з теорії літератури", "Нові Дні", ч. 52 за 1954 р.). Самий заголовок статті В. Державина говорить про високу оцінку її ("Істотний вклад"), хоч і з значними критичними заввагами. Полтава ж оцінка більше скидається на товариську рекаляму, ніж на справжній критичний розгляд. Полтава назвав цю книжку "особливо цінною і свіжою", у ній нібито "багато нових проблем", а для молоді з неї начебто справжнє "откровення" (як по-українському? — В. Ч.). За такі заслуги Полтава урочисто ввів Кошелівця "у негусті лави наших кращих учених". І. Кошелівець уже відгукнувся на цю похвалу "широю подякою" (в ст. "Чи сонет чужий нашій духовості" — "Сучасна Україна", ч. 16, 15. VIII, 1954 р.). Насправді ж, коли приглянутися до цієї книжки уважніше, то можна не тільки розчаруватися а й здивуватися не малою мірою. Справді бо: як міг цей автор, автор, що інколи виступає з "сміливими", "знишувальними" критичними статтями, випустити в світ таку, м'яко кажучи, "недороблену" працю! За браком місця я не маю змоги розглянути цю книжку всебічно, у подробицях, тому відзначу тільки деякі її хиби.

Передусім впадає в око абсурдність її побудови, а це свідчить про недостатню компетентність автора в загальному уявленні про поетику як таку. У ній же розгляд строфи передую розглядові рими, дарма, що римування — головна ознака строфи, а саму строфіку автор поділив на дві частини — "строфа" і "окремі

(?) форми строфічних поезій". Яка в цьому поділі доцільність — годі сказати. Колись я в спеціальній праці "Сонет в українській поезії" (ДВУ, Одеса, 1929 р.) висловив думку, що сонет — не тільки строфа, а й жанр, бо має свої особливості не тільки в строфіці. А що можна сказати в цьому розумінні про тріолет, рондо, рондель? Це просто канонічні строфи, що не допускають порушень.

Далі слід відзначити наявність у книжці хибних тверджень та визначень, або й відсутність визначень там, де вони можливі. Цих хиб багато, я згадаю тільки деякі з них. Автор же навіть у досить добре опрацьованому питанні про поняття літературознавства взагалі та поезики зокрема наплутав так, що просто нічого не можна зрозуміти. Він то визначає беззастережно цю науку "як загальну науку про літературу, отже про мистецьке слово" (ст. 9), то "залишає.. це питання відкритим, щоб іншим разом повернутися до нього докладніше", з огляду, мовляв, на те, що дехто (а хто саме? В. Ч.) відносить до літератури все, "що є (?) написане, з наукою, філософією, історією, публіцистикою і т. д." (ст. 10). Визначивши спочатку поезику як "науку про істоту поетичного твору" (ст. 10) і згадавши, що "в минулому її вважали за науку (навчання)? — В. Ч.) поетичного мистецтва", він потім пише, що "у наш час.. поезика стала наукою про поетичне мистецтво, і роля її обмежилася тільки до (?) опису й пояснення форм поетичного вислову" (ст. 10). Отже, що таке поезика? Чи це наука про істоту поетичного твору, чи тільки опис та пояснення форм поетичного вислову? Та й з віднесенням "навчальної функції" поезики в минуле в автора не все гаразд. Він же на ст. 11 пише вже про "два аспекти" її й для нашого часу — теоретичний і практичний, а цей останній повинен "описувати саму техніку поетичного твору" для якоїсь практики. Та трохи чи не таку мету переслідує й сам І. Кошелівець, коли пише в передньому слові про свою книжку як "підручник". Отже, навіщо тоді відпекуватись від того, що було в "минулому"? Така сама "морочка" в Кошелівця і з "словом поезія" (чому тільки з "словом", а не з поняттям? — В. Ч.). Він згадує "три значення" цього "слова" (чому не три розуміння явища поезії? — В. Ч.): а) "вся словесна мистецька творчість" (із заввагою, що "таке розуміння поезії має своє виправдання"); б) "вся література, писана віршами" (з заввагою, що це "щось подібне до того, як розуміли поезію ще в вісімнадцятому столітті") і в) поезія "є (?) мовою в своїй істоті найбільш (?) чистою" (з заввагою, що це "найвужче" розуміння поезії і що це "найвідповідніше визначення"). Уже в цих пунктах є кошелівцевські "перли". Якщо говорити про "значення" слова "поезія" як віршований твір, то чому це відносити тільки до вісімнадцятого століття? Хіба в українській мові воно й тепер не має такого значення? І хіба наші поети в своїх збірках не ставлять підзаголовка — "поезії"? Те, що я навів у третьому пункті, — цитата з Б. Кроче, але вона не тільки тут, а й у більшому контексті, поданому в Кошелівця, нічого не каже. А вже те, що Кошелівець далі своїми словами переповідає, звучить як цілковита нісенітниця. Бо він пише, що "за критерієм "поетичного вислову" переважна більшість (?) писаного віршем до справжньої поезії не належить, не всі, що писали віршами, справжні поети, навіть коли з літературного погляду їх твори можна оцінювати високо" (ст. 12). Якщо в Кроче це входить у певну систему поглядів, являє собою якусь естетичну концепцію, то Кошелівець не зумів увести цього в свою "систему", а тільки похизувався "знайомістю" з цим, справді цікавим мислителем, і читачеві так і неясно, що ж то за "найбільш (?) чиста" мова-поезія. Тим більше, що він далі викидає з поезії "в переважачій більшості писане віршем у епічно-розповідному жанрі", хоч на попередній сторінці до неї відносив "неримовані романи Яновського та роман (?) Гемінгвея "Старий і море". Ще більше він заплуते це питання, коли і в наступному розділі "Вірш і проза" топче ту саму воду в ступі, пишучи, що "версифікація може задовольнятися.. ходячим у щоденному вжитку розрізненням між (?) поезією і прозою, фактично (?) між віршем і прозою". І що далі, то гірше. Він же пише далі, що різниця між віршем і прозою в тім,

що "вірш сприймається не зором, а слухом". Так наче написання — щось органічне для поезії взагалі! Таж Гомерові "Одисея" та "Іліяда", а також пізніший фольклор усіх народів (казки, легенди) існують в усній передачі і від того не перестали й не перестають бути поезією! А коли він, почавши "дещо (?) здалека", узиявся "зовнішню відмінність вірша від прози оформити (?) бодай приблизною дефініцією" (ст. 14) і почав аналізувати поняття ритму, то договорився до елементарного незнання усім відомих речей. Він, з одного боку, твердить, що в прозовому уривкові з Стефаникової новели "Виводили з села" нібито різні особи можуть поставити різні наголоси (мова не про діалектні відмінності!), а з другого — у віршованому уривкові з поезії Лесі Українки "Та горить у мене серце" залишає без наголошення такі повнозначні слова, як "коли", "у мене", "білий". А все це він робить для того, щоб показати неправильність чергування наголосів у поезії і правильність у вірші, хоч у даному вірші Лесі Українки такої правильності фактично й не може бути з огляду на народний його характер. Коли він далі говорить про труднощі віршування, як поетові, мовляв, доводиться перемагати "опір матеріалу", "переставляти слова, добирати інші, коротко кажучи, маніпулювати (?) доти, доки не дійде до ритмічного впорядкування слів" (ст. 16), то підтверджує це думкою Кайзера про.. стилеву відмінність вірша супроти прози та ілюструє прикладом на згущену, імажистську образність (поезія Антоновича "Ярмарок"), тобто оперує матеріалом з іншої "опери". Це один із численних алогізмів, наявних у його тексті.

Третью розділу Кошелівцевої книжки — "Система віршування" я просто боюся такою аналізою "ворушити", — так у ньому багато плутанини, хибних визначень, невідповідних висловів, фактичних неправильностей (як от те, що італійська мова начебто не має сталого наголосу). Та й для такого детального розгляду Кошелівцевого тексту треба було б написати не меншу за цей текст працю.

Великі хиби Кошелівцевої праці — а) незнання історії українського вірша і б) незнання стану його дослідження, того, що в цій царині вже зроблено.

Тим то він часто стає в позу "піонера" і висловлює тільки свої здогади. "Сонет в українській поезії, — пише він на 99 ст. — як і все інше зрештою (?), тема окремого дослідження, неможливого в обставинах, у яких пишеться цей нарис.. Можемо в загальному лише ствердити, що сонет появився в нас пізно, у другій половині дев'ятнадцятого століття. Боюся помилитися, але думаю, що вперше він широко використовується у Івана Франка". А в статті "Чи сонет чужий нашій духовості?" він додає: "Чи навіть під кінець XIX ст." Отже, він наче нічого не чув хоч би й про мою скромну працю, що в ній зібрано численний фактичний матеріал про сонет, а з того матеріалу видно, що сонети в нас писали ще українські романтики першої половини XIX в. Не знає він усього й про українські вірши сонетів.

"По-піонерському" трактує Кошелівець Шевченкові розміри й риму, дерма що на ці теми маємо такі цінні праці, як досліди Ст. Смаль-Стоцького, Б. Якубського, а про Шевченкову риму — Д. Загула. Так само "висловлюється" він і на тему про народний вірш. На ст. 56 він пише: "У поезії взагалі, а в українській зокрема, особливо лишається багато нез'ясованого й спірного. Щоб обмежитися лише кількома прикладами, можу сказати, що мені особисто лишається багато нез'ясованого в розумінні, наприклад, ритмічної будови народної пісні і її впливу на поезію". А на стор. 33 він взагалі цю проблему заперечував! "У цьому світлі, мені здається, річ досить сумнівна шукати в українській поезії якихось особливих ще народних розмірів". А це все тому, що він фактично зігнував (чи не знає) всі дотеперішні підручники з поезики — Загула, Якубського, Гаєвського, а замість того цитує з "ученим виглядом знавця" чужомовних авторів, що, крім загальних висловлювань, нічого йому не дають.

Логічна невпорядкованість тексту, з численними суперечностями та алогізмами, справляє враження цілковитої безпорадності автора. Приклади на такі хиби уже я наводив, коли розглядав хибність Кошелівцевих ви-

значень. Ще більше дивує нечувана в науковій мові неточність і невідповідність висловів, що аж рябкують у його сексті. От, він дав заголовок над першим розділом "Про терміни", а говорить далі про поняття літературознавства, історії літератури, теорії літератури, літературної критики. У наведеному вище матеріалі я згадував уже, як він пише про "слово поезія", хоч треба б теж говорити про поняття поезії, пише про "три значення" цього слова, а треба б говорити про три розуміння явища поезії. І так далі, і таке інше.

Це все так утруднює читання, що недосвідчений читач, який звичайно ставиться до написаного в книжці взагалі з повною довірою, не докопається в тексті ні до якого змісту. А для молоді ця праця, всупереч ентузіастичній рекомендації Л. Полтави, не тільки не може бути "откровенням", а й звичайним підручником.

Не можна не відзначити й недосконалу мову Кошелівцевого тексту, занецижену ненормативними явищами (оті "дещо" в розумінні "трохи", складена форма найвищого ступня прикметника — "найбільш чиста"), у синтаксисі — переважно росіянізми, хоч є чимало й галицьких льюкалізмів ("що є написане"). Або таке абсурдне утворення, як "акцентуїований! Це ж однаково, якби хто створив "готуїований" — замість "готований". Наявність у Кошелівцевому тексті неперекладених французьких та німецьких цитат не робить його "ученишим".

В. Чапленко

З ЧУЖИХ ВИДАНЬ

"A Fable" by William Faulkner, 437 pp., New York: Random House, \$4.75.

У липні місяці ньюйоркське видавництво Рандом Гауз випустило в світ книжку одного з найвидатніших американських письменників, лауреата нагороди Нобеля, Вільяма Фолкнера "Легенда". Автор працював над ним з 1944 по 1953 рік. Ще за рік до появи книжки в пресі почали з'являтися короткі замітки про загальний характер твору. Ним цікавилися, його чекали. Інтерес пояснюється не тільки особою самого автора, нових творів відомого письменника завжди чекають нетерпляче, а також незвичайністю сюжету і героїв твору. У творі використані моменти з життя Христа, зокрема події страсного тижня, які відображені в творі з великою точністю. Ефрейтор, що очолює рух за мир і братерство серед альянських і німецьких частин, дуже недвозначно нагадує самого Спасителя. У нього дванадцять послідовників, з яких один зраджує, а один зрікається. Його остання вечеря, кара разом з двома злодіями, похорон і зникнення з гробу цілком повторюють порядок і характер євангельських подій.

У своїй творчості Фолкнер уже раз використовував мотиви страсного тижня в романі "Звук і шаленство" (1929). Тогочасна критика зовсім не звернула уваги на аналогію. Лише після виходу "Легенди", де ця аналогія виразно, задалося й про попередній твір. Коли в "Звук і шаленство", використовуючи мотиви страсного тижня, автор підкреслює трагедію родини, членам якої бракує любови один до одного, то в "Легенді" ті самі мотиви використані для драматизації ролі любови серед всього людства, для протиставлення націоналізму й братерства, сили й любови, жорстокого патріархального Бога-Отця старого заповіту і Бога-Сина нового.

Дія "Легенди" розгортається протягом тижня "фальшивого перемир'я 1918 року, у Франції. Ефрейтор і його дванадцять послідовників працюють серед рядових бійців обох сторін, організовуючи рух за мир і братерство. Як наслідок, одного дня французький відділ відмовляється йти в атаку. Командування, попереджене "Іудою" зпоміж ефрейторських послідовників і знаючи, що по обидва боки фронту солдати симпатизують бунтарям, заарештовує цілий відділ, відкликає атаку і розпочинає переговори з ворожим командуванням про те, як примусити бійців продовжувати війну.

Центральною постаттю серед офіцерської групи, що своїми настроями протистоїть групі рядових солдатів, є постать французького генерала, головнокомандувача альянськими військами. У цьому складному образі поєднано риси Бога-Отця з певними рисами сатани й Цезаря. Ефрейтор, як читач згодом довідується, є нешлюбним сином цього генерала від заміжньої жінки.

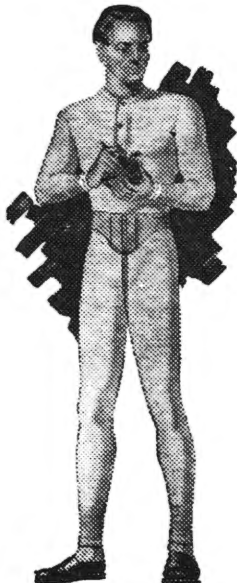
Кульмінаційною сценою є сцена розмови батька з сином, у четвер ввечері, на пагорбі за Парижем. Подібно до Христа і Бога в страшний четвер, вони говорять про наближення страти сина. Але крім подібності до євангельських подій у цій сцені є також істотне відхилення від них. У Євангелії Христос боїться муки, але скоряється волі Батька — "Отче, нехай звільнений буду від чаші цієї, а коли ні, то хай буде воля Твоя". В "Легенді" син непохитний принести своє жит-

ВИМАГАЙТЕ!

Penmans

„71” спідня білизна

Раді ощадности, вигоди та забезпечення теплоти—тривка легко прана зимня білизна, виготовлена з справжньої австралійської вовни. Цілковите вдоволення за помірну ціну — надзвичайна якість. Можна дістати сорочки й підштанники окремо та цілість їх для чоловіків і хлопців.

ФІРМА ВІДОМА
ВІД 1868 РОКУ.

71—FO—4

тя в жертву ідеї всесвітнього братерства, а батько довго і даремно переконує його, що люди не варті того, щоб за них умирати. Син не кориться волі батька.

“Легенда” не є звичайним паціфістичним твором, це в значно більшій мірі твір філософський, може навіть теологічний. Конфлікт між солдатом-сином і командиром-батьком викликаний не стільки різницею поглядів на війну взагалі, скільки протиставленням жорстокого й бездушного ставлення до людини в Старому Заповіті і християнського розуміння людської душі в Новому.

Твір написаний незвичайно також і з погляду мови й синтакси і розрахований на вправного читача. Коли натрапляєш на речення, що тягнуться шістдесят три рядки, інакше кажучи дві сторінки, то треба дуже доброї опанованості, щоб не загубитися в його нетрях.

Ольга С.

КОНЦЕРТ КАМЕРНОЇ МУЗИКИ

Перший концерт камерного тріо викладачів Музичного інституту ім. М. Лисенка в Торонті — Івана Коваліва, Романа Стецури та Христі Колеси — залишив

враження приємної, цікавої та надзвичайно потрібної ініціативи. Треба сподіватись, що це тільки добрий початок, гарний вступ до наступних концертів, у яких буде віддано більше уваги українській інструментальній музиці, а також і більше місця різноманітній творчій музичній творчості без жодних намагань впасти в зайву популяризацію. Маємо тут на увазі перенасичення програми творами загально відомими, окрім цінних “Думок” Дворжака (тріо, оп. 90).

Щодо виконавців, то творчий успіх концерту виявився в тім, що всі вони виявили себе добрими ансамбістами, а дехто навіть ліпшим в ансамблі, ніж у солях.

Коли говорити про вдачі сольові номери, то можна вказати на “Циганські мелодії” П. Сарасате (І. Ковалів), “Мрії” Р. Шумана (Х. Колеса) та “Етюд — цис моль” Шопена (Р. Стецура). В ансамблі ж з повними барвами прозвучало фінальне “Ленто маестозо” з тріо А. Дворжака.

Концерт крім мистецького мав також цілковитий матеріальний успіх.

В. Ревуцький

Нове видання, що допоможе вам у Канаді

Щоб допомогти новоприбулим до Канади вивчити канадійські звичаї та інституції, Департамент Громадянства та Іміграції виготовив новий “Довідник для новоприбулих”. У книжечці подано інформації про громадянство, банкову практику, про те, як купити дім, підприємство чи ферму, про канадійські виховні установи, як набутти потрібні дозволи, як знайти працю, про канадійську поштову службу, про лікарські та здоровні установи та соціальне забезпечення. Крім цього, у книжці можна ще найти цілий ряд цікавих та корисних інформацій про Канаду та канадійські звичаї.

Книжку видано в п’яти мовах — по-англійськи, по-французьки, по-німецьки, по-голландськи та по-італійськи. Її можна набути дарма, треба тільки виповнити оцей купон і переслати до Відділу Громадянства та Іміграції в Оттаві. Не забудьте зазначити, в якій мові має бути бажаний Вам підручник.

Видано для допомоги новоканадійцям

МІНІСТЕРСТВОМ ГРОМАДЯНСТВА ТА ІМІГРАЦІЇ

Дост. Й. В. Пікерсгіл, П.С.М.П.,
міністер.

Ляваль Фортіє, О.Б.Е.Кв.К.
віцеміністер.

**Citizenship Branch
Department of Citizenship & Immigration,
OTTAWA**

Прошу вислати мені примірник (назвіть мову) видання “Довідник для новоприбулих”.

Ім’я і прізвище

Вулиця

Місцевість

НА ГОРІ ТЕПСЕНЬ

Недалеко від Феодосії, на березі моря, коло підніжжя погаслого вулкана Карадаг, розташувалося село Планерське (колись воно називалося "Коктебель"). На захід від нього височить гора Тепсень. На майже рівному плято цієї гори збереглися руїни стародавнього селища, назва якого невідома.

Серед пам'яток старовини — житлових і господарських будівель — археологи Кримського філіалу АН СРСР в цьому році розкопали руїни великого храму, який належить до давніших храмів, відомих на тери-

торії нашої країни. Довжина його 37,5 метра, ширина 21 метр. Храм має базилікальну (втягнуту) форму з трьома заокругленими, що спираються на міцний фундамент завтошки в 1 метр.

Склепіння підтримувалося не колонами, а кам'яними стовпами. Залишки північної стіни свідчать про те, що на мурування було взято каміння з якоїсь великої будівлі перших віків нашої ери.

Архітектура храму привертає особливу увагу тим, що в ній немає нічого грецько-візантійського, чого слід було б чекати у зв'язку з близьким сусідством візантійських колоній у Криму. Характерні для архітектури храму "лежні" — деревини, покладені під фундамен-

Оберігаймо скарб

Канада — край великих природних ресурсів. Вони дають людям працю та прибуток, які створюють широкі можливості для виявлення ініціативи.

Одним з цих наших природних багатств є риба в наших морях і канадських водах. Два біліони фунтів риби виловлюється в Канаді річно. Рибна пожива є якісним і дешевим продуктом, а також цінним нашим експортом. Цінні додаткові продукти походять з неї. Деякі з тих продуктів служать для потреб спорту. Рибальство дає життя сотням тисяч рибалок та робітників... Багато з них є ново-канадійцями.

Обов'язком Департаменту Риболовства Канадського уряду є утримувати та розвивати наші рибні ресурси. Цей Департамент пильнує природнього скарбу мешканців Канади.

Наслідком цієї праці, усі громадяни, нові й давні, будуть мати змогу користати з добра, яке дають нам ресурси рибництва.

ДЕПАРТМЕНТ ОФ ФІШЕРИС,
ОТТАВА.

(Зак. з стор. 15-ої)
люваного Миколою Хвильовим та Миколою Скрипником. Тоді Микола Бажан не пішов шляхом Миколі Хвильового, а пішов шляхом пристосування й підлабузювання. Він написав поему "Безсмертя", присвячену вбивству Кірова, яка стала переломним пунктом у життєвому й творчому шляху цього справді талановитого поета: згинув Бажан-українець — народився Бажан-президентський малорос..

Президія Верх. Ради СРСР нагородила Бажана орденом Леніна, а рада міністрів УРСР та ЦК КПУ вислало йому спеціальне привітання.

Перед тим Микола Бажан був лауреатом Сталінської премії.

ГАРАНТОВАНІ ПАЧКИ НА УКРАЇНУ

ДО РОСІЇ, ПОЛЬЩІ, БІЛО-
РУСІ І Т. Д.

Пересилку і мито платимо
тут.

Пишіть за інформаціями до:

JANIQUE TRADING CO.

П. КАМЕНСЬКИЙ

835 QUEEN ST. W.

TORONTO, ONTARIO

Phone: EM. 4 - 4025.

УВАГА ВЧИТЕЛІ Й БАТЬКИ!

Читанка для 3-ої класи „Ки-
їв” уже вискладана і зламана. Залишився тільки друк, який займе 4-5 днів. Я вже боюсь визначати точний термін виходу її, але вона вийде таки в найближчий час.

П. Волиняк

том у вигляді клітки. Ця риса споріднює його архітектуру з архітектурою храмів Києва, наприклад, з відомою Десятинною церквою.

На розташованому поблизу кладовищі серед поховань були виявлені "поховання в колодах", які нагадують відповідні старослов'янські поховання на Дніпрі.

У храмі, а також у житлових будівлях, серед залишків ганчарного посуду були знайдені так звані "слов'янські горщики", аналогічні зовнішнім виглядом і малюнком слов'янсько-дніпровському посуду.

Кераміка, монети та інші знахідки точно вказують на час існування селища — з VII до першої половини X століття нашої ери.

Розкопки кримських археологів незаперечно підтверджують думку, і дозволяють ставити питання про зв'язок коктебельського селища з культурою початкового періоду Київської Русі.

ЗНАХІДКИ БІЛЯ АЛУШТИ

Біля Алушти, на досить високій горі над морем був колись центр стародавнього ганчарського виробництва. Археологічними розкопками виявлено 20 ганчарних печей, серед яких одна завдовжки 6 метрів. Такої великої печі в Криму ще не знаходили навіть у таких виробничих центрах, як, наприклад, Херсонес.

Розкопана в минулому році піч має один отвір, від якого відходять два обігрівальні канали; кожен з них — заввишки з людину. Вбік від великих каналів ідуть менші. По них жар розходився під склепіння печі, де ставили приготівлені для випалювання посуд.

Особливий інтерес викликали знайдені вперше в Криму круглі в'ючні фляги, розписані фарбами. Раніше вважали, що таких фляг у Криму не виробляли, а привозили з Північного Кавказу й Середньої Азії. Знайдені в ганчарній печі фляги свідчать про те, що їх, навпаки, виробляли в Криму й вивозили звідси на Північний Кавказ та в інші місця.

Цікаво, що посуд, випалюваний у цих ганчарних печах, цілком тотожний посудові, знайденому в Коктебельському селищі.

В. Колосова

ПОБЛИЗУ БАХЧИСАРАЯ

Восени 1953 року археологічна експедиція Інституту історії матеріальної культури Академії наук СРСР, проводячи розкопки з Криму поблизу Бахчисарая, виявила дуже важливу й цікаву знахідку — кістки людини муст'єрської епохи, віддаленої од нашого часу принаймні на 40 тисяч років.

Кістяк викопної людини був знайдений у печері "Старосілля", яка дістала назву від однойменного селища.

Вивчення кістяка привело до висновку, що він належить до перехідного типу — від неандертальця (древньої, доісторичної людини) до сучасної людини.

У печері було знайдено багато кісток дикого осла, дикого коня, північного оленя, ведмеда, мамута та інших звірів, на яких полювала стародавня людина. Тут же були її крем'яні знаряддя — скребачки, рубила тощо.

Наукове значення бахчисарайської знахідки дуже велике. Вона допомагає розв'язати питання про походження людини і доповнює родовідне дерево людини сполучною, перехідною ланкою (неандерталець - кроманйонець). Бахчисарайська знахідка дає вченим новий матеріал для вивчення стародавніх людей.

Археологічні розкопки Старосільської печери тривають і в 1954 році. Керує розкопками молодий вчений О. О. Формозов.

("Україна", ч. 1, 1954, Київ).

ФАРБИ

ТАПЕТИ — (WALLPAPER)
Власник: ОЛ. ОХРИМ

купите найліпше в

METROPOLITAN PAINT & WALLPAPER CO.
823 Dundas St. W. — EM. 4-6597
Toronto, Ontario

ФОТОВИСТАВКА "Т. Г. ШЕВЧЕНКО"

Державний комбінат "Ленфотохудожник" закінчив підготовку до випуску масовим тиражем фотовиставки "Т. Г. Шевченко".

На 33 великих аркушах в хронологічному порядку розміщені образотворчі і текстові матеріали, що розповідають про життя та літературну діяльність великого українського письменника.

Виставка має багато фоторепродукцій картин радянських художників, що ілюструють окремі події з життя великого Кобзаря, малюнків до його творів. Добре виконані фотографії з робіт Шевченка-художника, що зберігаються у Київському музеї.

Фотовиставка "Т. Г. Шевченко" призначена для використання її в палацах і будинках культури, клубах, школах, бібліотеках та інших культурно-освітніх закладах.

("Літ. Газета").

ВЧИТЕЛІ, БАТЬКИ, СВЯЩЕНИКИ!

Забезпечте своїх дітей до нового навчального року гарними сучасними підручниками. Замовляйте вже сьогодні:

1. Л. Деполович

БУКВАР

за редакцією, змінами та доповненнями П. Волиняка. Буквар має 100 сторінок друку великого формату (10х7 цалів, більший від читанок), має гарний великий і виразний шрифт, друкований на гарному папері, гарні рукописні шрифти, багато ілюстрований, добре методично складений, свіжі та якісні тексти.

Ціна — \$1.20.

2. П. Волиняк

БАРВІНОК

читанка для 2-ї класи, 96 сторінок. Ціна — \$1.00.

3. П. Волиняк

ЛАНИ

читанка для 4-ї класи, 96 стор. Ціна — \$1.00.

4. П. Волиняк

ДНІПРО

читанка для 5-ї класи, сторінок 112. Ціна — \$1.25.

Усі читанки багато ілюстровані, мають нові літературно досконалі тексти, написані сучасною літературною мовою та сучасним правописом, мають багато контрольних запитань та завдань для самостійної праці учня.

Замовляйте безпосередньо з видавництва, школи одержать знижку від 20 до 35 (залежно від кількості примірників і способу розрахунку).

Поза Канадою та США замовляти в наших представників та кольпортерів. Замовляти:

"NOWI DNI", Box 452, Term. "A"
Toronto, Ont., Canada.

НОВИХ ПЕРЕДПЛАТНИКІВ ПРИЄДНАЛИ:

Шаблій М., Чикаго, США	1
Баранник А., Велеслей, Масс., США	1
Лисицька Надія, Торонто	1
Шевченко О., Нью Йорк, США	1

НА ПРЕСОВИЙ ФОНД ЖЕРТВУВАЛИ:

В. Р., Монреаль, Канада	10.00
Н. В. Гавінчук, Смоки Лейк, Альта, Канада	2.00
Д. Слюсар, Лондон, Онт., Канада	2.00
Вол. Лашук, Торонто, Канада	2.00

Щиро дякуємо всім поширювачам і жертводавцям журналу. Просимо решту читачів пам'ятати поширити журнал серед своїх приятелів та знайомих.

Редакція

У день 8 листопада
ГОЛОСУЙТЕ

на

Вілсона Вудсайда

WILLSON WOODSIDE

ВІЛСОН ВУДСАЙД

ВІЛСОН ВУДСАЙД є знаний як оборо-
нець права всіх поневолених народів до
їх незалежного самостійного життя.

ВІЛСОН ВУДСАЙД стоїть у перших
рядах борців проти комунізму, як на
міжнародній, так і на краєвій арені.

**КАНДИДАТ НАЦІОНАЛЬ-
НИХ ГРУП В ОКРУЗІ
ТРІНІТІ**

ВІЛСОН ВУДСАЙД, як журналіст і радієрий коментатор домагається
від уряду Канади і від усього вільного світу політики, що веде до ви-
зволення поневолених комунізмом народів.

ВІЛСОН ВУДСАЙД поборює також усі прояви расового й релігійного
переслідування, оборонюючи демократію перед диктатурою.

ВІН є за рівні права для всіх народів Канади, загварантовані держав-
ними законами.

ЗА урядження державних робіт на випадок, коли приватна ініціатива
не потрапить забезпечити праці для всіх.

ЗА загальне забезпечення від хвороби.

ЗА збільшення старечої допомогової пенсії і за скасування 20-річного
перебування в Канаді, як передумови, щоб цю пенсію одержати.

**ТОМУ ГОЛОСУЙТЕ ВСІ
НА ВІЛСОНА ВУДСАЙДА
на виборах**

November 8, 1954

Woodside Willson X

**Кандидат Прогресивно - Консерва-
тивної Партії**

Редакційна поправка: Через недогляд друкаря на
стор. 23-й пропущено підпис під фотом церкви: Успен-
ська церква в Переяславі-Хмельницькому, коло якої

відбувалася Переяславська рада, що почала період ро-
сійської окупації України.

Mr. A. Chudiak-60
19940 Goddard Ave.
Detroit, 34, Mich. USA

G. Luke's Electrical Appliance Company

ХОЛОДИЛЬНИКИ КРОСЛЕЙ ШЕЛВАДОР, ЕЛЕКТРИЧНІ ТА ГАЗОВІ
ПЕЧІ МОФЕТ, ТЕЛЕВІЗІЙНІ АПАРАТИ, ПРАЛЬНІ МАШИНИ, ПИЛЕ-
СМОКИ, МЕБЛІ ДЛЯ СПАЛЕНЬ ТА МЕШКАНЕВИХ КІМНАТ ТА БА-
ГАТО ІНШИХ МЕБЛІВ, ПІЯНИНА ТА АКОРДІОНИ ТА ІНШЕ.

797-799 DUNDAS ST. W. TORONTO, ONT.

Телефон: EM 8-9228

КУПУЙТЕ!

ПРОДАВАЙТЕ!

Доми, підприємства і всякі інші нерухомості
за посередництвом найбільшого в Онтаріо
українського бюро посередництва

R. TESLIA — Real Estate

Бюро в Торонті:

863 Bloor St. W.,
OL 7525

575 Queen St. W.
EM 8-2646

2390 Bloor St. (коло Jane St.)
MU 8111

Бюро в Гамільтоні:

1294 King Str. East,
(Pir Майн)

Tel. 93559

Проводимо асекурацію від вогню, асекура-
цію авт тощо.

Обслуга чесна, скоро, фахова!

НАЙ ВІДЖИВНІШИЙ
СТРАВНІШИЙ
ДЕШЕВІШИЙ ХАРЧ,

ЩО МАЄ В СОБІ ВСІ ВІТАМІНИ, ЦЕ

МОЛОКО

І МОЛОЧНІ

ПЕРЕТВОРИ

СПОЖИВАЙТЕ

ВИСОКОВАРТНІ ПРОДУКТИ

ЄДИНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОЧАРНІ

ROGERS DAIRY Ltd.

459 Rogers Road, Toronto, Ont.

Phone: JU. 7193.

ГАРНІ Й ДОБРІ РЕЧІ ПО НАЙМЕНШИХ ЦІНАХ КУПИТЕ В УКРАЇНСЬКІЙ КРАМНИЦІ

Royce Radio Furniture & Co.

ВЛАСНИК: ЛЕВ ДОПТА

Маємо великий вибір меблів, радіоприймачів, електричних та газових кухонь, холо-
дильників, пральних машин та інших господарських речей.

МИ ВАМ ПРОПОНУЄМО: ЯКІСНІ РЕЧІ, НИЗЬКІ ЦІНИ, ВИГІДНІ СПЛАТИ, ЧЕМНУ
ОБСЛУГУ.

Наша адреса:

1529 Dupont St. Toronto, Ont.

Телефон: LL 0175